

9e jaargang

1987 - 1

ISSN 0920-864 X

~ 't ONDERSCHOER ~

Stichting Heemkunde Denekamp

't Onderschoor

De oude Twentse boerderijen hadden vaak een onderschoor, als een soort portaal voor de poortachtige hoofdtoegang naar de deel. Deze toegang was voorzien van de dubbele 'niendeuren' welke aansloten tegen de uitbrekbare middenstijl in stiepel. De stiepel kon zijn voorzien van het huismerk of een andere versiering. Bovendien had de stiepel een figuurlijke betekenis: daarin bleef immers eens het 'brautspit' steken, dat een 'huun' of 'kunsenwiefke' een brutale boerenknecht nagooide. Als 'n stiepel verwijderd was konden de volgeladen oogstwagens er doorrijden tot onder 't slop'. In het stiepelgat sloot 'de lappe' uit het Gamsveen het 'blauwe dampke' dat de 'zwarte dood' veroorzaakte. In Ootmarsum trekt men bij het 'vloggen' um 'n stiepel'.

Door het 'hoondergat' van de niendeur konden de laatste kippen naar binnen. De kofkonst 'Sien' of 'Tollo' kon ook 'n nachts een oogje houden op het erf achter het huis. De hoer zelf lenslotte kon veilig uithijken 'oawer 'n ondersten niendeur'.

Het onderschoor was een veilige schuilplaats bij slecht weer. Vaak ook diende het als bergplaats voor het dagelijkse gerief, zo als 'n rieszessert', 'n rieht', 'n strikhaak', 'n ploegstraampje' en de 'peerderellus'.

Mening boerenzoon zal in het onderschoor zijn liefde verklaard hebben an zien wief, wat dan vaak weer leidde tot een 'brulfte' en tot het voortbestaan van het Twentse geslacht.

Kortom, het onderschoor had in het leven van de Twentenaar een functie van verbinding tussen binnen en buiten, het was een veilige bewaarplaats, het leende zich goed als uitzichtspunt en het bood plaats voor menselijke contacten. Daarom dit onderschoor als symbool van het streven van

Heemkunde Henckamps —

Tekening van onderschoor en tekst — J. A. Veldhuis

9^e jaargang 1987 nr. 1**'t ONDERSCHOER**

't Onderschoer verschijnt vier keer per jaar, aan het eind van elk kwartaal en wordt toegezonden aan de donateurs.

OPLAGE

De oplage bedraagt 800 stuks. Abonnementsprijs: f.15,- per jaar.

Lossenummers: f.5,- exclusief verzendkosten. Verkrijgbaar bij 't Heemhoes en bij enkele boekhandels in de regio.

KOPY

Kopy voor dit blad moet twee maanden voor verschijning ingeleverd worden bij de redactie, p/a Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp.

Publikaties blijven eigendom van de auteur. Overname van artikelen, geheel of gedeeltelijk, is alleen toegestaan na toestemming van de schrijver of de redactie van dit blad.

REDACTIE

H.J.Asma, Willem Wegewartstr.1,
7591 TZ Denekamp; tel.(05413)
2434.

H.C.M.Boink-Wagenvoort, Diepen-
goor 16, 7591 BW Denekamp.

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4,
7591 PT Denekamp, tel.(05413)
1453.

J.A.den Ouden, Clematisstr.26,
7591 XH Denekamp; tel.(05413)
2800.

H.Boink, Diepengoor 16, 7591
BW Denekamp; tel.(05413) 2261;
(eindredacteur).

in dit nummer

- 1 n woord van te veurtn.
- 5 voor u, door u.
- 7 uit de krant van nu.
- 9 niets van 't Heemhoes.
- 19 de natuur is mooi.
Mireille Kuipers.
- 21 restauratie Dinkel-
huisje.
J.A.den Ouden.
- 23 reis naar Londen in 1851
H.J.B.Roessing Udink.
- 27 onze straatnamen.
H.Boink, J.A.den Ouden,
W.A.J.Nijhuis.
- 29 de gezondheidszorg in
Denekamp in de oorlogs-
jaren.
G.van Zadelhoff.
- 31 iets uit de genealogie
van Gortemaker.
G.J.F.Gortemaker.
- 35 de wielewaal.
W.A.J.Nijhuis.
- 41 oude joodse begraaf-
plaats te Denekamp.
H.Boink.
- 45 uit Denekamps kerkge-
schiedenis (XI).
H.Asma.
- 51 Twentelaand.
E.E.
- 53 Bets Zengerink vertelt
(II).
H.Asma.
- 59 wijkverpleegster op het
platteland (XI).
E.Bos-Hermelink.

Voormalige watermolen bij het erf Hazelbekke in Nutter. De molen werd omstreeks 1840 gebouwd. Het gebouw, dat in 1961 is ingestort, lag aan de Oude Beek.

Zin in de toekomst? Dat zou een mooie slagzin voor onze Stichting Heemkunde kunnen zijn. Goed passend bovendien voor dit jaar 1987, dat de aanduiding het Jaar van het Milieu heeft meegerekregen, waarop ik aan het eind van mijn vorige "woord van te veurtn" al heb gewezen. Met het door Tsjernobyl zo zwaar beladen jaar achter ons dan ook nog niet zo'n gekke vraag: Zin in de toekomst?

Ook voor heemkunde dus zin in de toekomst? Ja, want goed beschouwd zijn we natuurlijk veel met gisteren bezig, juist om er op te bouwen voor de toekomst, voor morgen.

De technologische ontwikkeling van morgen lijkt zo snel te gaan, dat de mens straks niets meer hoeft te weten, maar zich alleen nog maar moet zien te vermaken, omdat machines, gestuurd door computers, vrijwel alles kunnen produceren wat de mens nodig heeft om in leven te blijven. Een leven dat er heel anders zal uitzien dan het leven van vandaag.

De intelligentie, die de mens van nature heeft, is voldoende. Hij hoeft daaraan geen kennis meer toe te voegen. De mens gaat weer naar de natuur.....

Als we zover zijn afgedwaald, wordt het hoog tijd dat we ons de vraag stellen: Mens, wie ben je, dat je mens mag zijn?

Wanneer je wat verder denkt over de technische mogelijkheden, die we nu al binnen handbereik hebben, is dat zeker geen inhoudsloze vraag. In toenemende mate worden immers inderdaad producten vervaardigd, waaraan amper of in het geheel geen mens meer te pas komt. Geen wonder dat dit mensen wel eens de vraag laat opwerpen: Waar moet dit naar toe?

Computers helpen bij de ontwikkeling van computers. De techniek helpt zichzelf.

Er gebeuren nu al soms dingen, die lijken uit te stijgen boven het menselijk verstand. Met wat cryptische fantasie zou als voorbeeld hiervan genoemd kunnen worden de onlangs door de zo verguisde EG verstrekte opdracht om op korte termijn een super-computer te ontwikkelen, die kan denken als het menselijk brein. Zou het daaraan dan bij de EG-top ontbreken? Toch wel opzienbarend!

En wij mensen, wat doen wij? Alleen maar toezien in de achtertuin van ons eigen vermeende geluk? Het klinkt wat bedenkelijk. Voor velen zal het dit misschien ook wel zijn. Vooral als daarbij het gezegde "ledigheid is des duivels oor kussen" in aanmerking wordt genomen of Voltaires uitspraak "Werk behoedt ons voor drie grote kwaden: verveling, zonde en gebrek".

Want dat de mens in de toekomst meer tijd voor zichzelf krijgt is vrijwel onbetwistbaar. Vrije tijd, waarvan we de zin geleidelijk aan anders zullen (moeten) inzien. Met wat nu nog werk heet, wordt in onze ogen over het algemeen slechts betaalde arbeid bedoeld. Als werk zou ook gezien kunnen worden al onze inspanning om iets tot stand te brengen op onze levensweg. Juist nu het betaalde werk veelal als gevolg van de snel om zich heen grijpende automatisering steeds verder onder druk zal komen te staan, is het van belang het begrip "werk" te herwaarderen,

anders lopen we het gevaar straks mensen te krijgen, die slechts geschikt zijn voor twee soorten "werk".

Het is onze gezamenlijke plicht er voor te zorgen dat we in de toekomst ook als mens kunnen leven. Of moeten we praten van overleven? Laten we de toekomst positief tegemoet treden, waarbij we ons wel kritisch mogen afvragen hoe het met onze mentaliteit staat.

Is die soms ook aan een slijtageslag onderhevig?

Is de waarde van de natuur en het milieu voor ons geld gaan betekenen? Moet het milieu het daarom nog steeds meer gaan ontgelden dan we kunnen vermoeden? Hebben we straks nog wel echt drinkwater en echte bossen? En is er straks nog wel zuivere lucht of is alles aangetast door.....

We kunnen dan allemaal wel goede bedoelingen hebben, maar zo lang bijvoorbeeld gemeenten nodig vinden dat bermen langs wegen -om maar een zijstraat te noemen- nog regelmatig gemaaid moeten worden, zo lang zal het ook nog duren voor er iets in groter verband gaat veranderen. Het gaat om de mentaliteit van de mens, die achter de beslissingen schuil gaat.

Dat deze mentaliteit verandert is zeker. Daarvan ben ik in mijn diepste overtuigd. Alleen zet ik daarbij het vraagteken: wat kost het straks als we er nu niet wat meer centen voor over hebben om de mentaliteits-ombuiging op positieve wijze te beïnvloeden, waarbij ik me heel goed besef dat we dit in Denekamp niet alleen kunnen en ook niet in Overijssel en in Nederland en zelfs niet alleen in Europa.

Maar je zult wel ergens moeten starten, alleen al om onze kinderen, de jongeren, aan te moedigen een weg te kiezen met oog voor de toekomst. Zij immers treden de toekomst tegemoet met de verwachting, die ze ervan hebben. Daarom ook is het niet goed van die toekomst slechts een somber beeld te schetsen, alsof alleen de goede oude tijd maar bestond. De goede oude tijd, waarvan nogal wat mensen dromen, die daarbij in veel gevallen zelfs de ogen dicht doen voor de werkelijkheid en met romantiek en nostalgie een bondgenootschap sluiten, om daarmee het goede van van-

daag alleen maar van verre te zien.

In de natuur wordt toch maar alles verpest, een baantje kun je niet krijgen, hoor je nogal eens en de honger in de derde wereld zal alleen maar toenemen of blijven, wordt daaraan gevoelsmatig als een teken van machteloosheid toegevoegd.

Maar daarin moeten we niet berusten. De toekomst wordt niet bepaald door de omstandigheden, maar door wat je er zelf van maakt. Heemkunde treedt de toekomst positief tegemoet door er aan mee te helpen, dat deze toekomst "beleefbaar" blijft.

We voelen ons niet geroepen om het verleden slechts uit te pluizen en te analyseren als een vorm van eigen genoegdoening. We delen de mening dat de toekomst mede bepaald wordt door de wetenschap, dat kennis van dat verleden niet kan worden gemist. Want vanuit het verleden wordt het heden mede gestalte gegeven. In de toekomst, die daarin ligt besloten, willen we niet náár de vogels fluiten, maar willen we ze ook graag hóren fluiten!

Gelukkig ervaren we bij ons heemkundewerk in toenevende mate belangstelling. Steeds meer mensen gaan zich echt interesseren voor hun eigen woon- en leefomgeving, hetgeen verheugend is.

Als redactie van dit blad spelen we daarop graag in, waarbij we ons tot taak stellen u een zo breed mogelijk aanbod te geven van ons werkterrein. Uit uw belangstelling, getuige uw donateursschap, mogen we aannemen, dat we daarin slagen. We zijn weer een stap verder op weg naar de toekomst.

Geern töt tookn moal.

H.Boink.

Denekamp, 22 februari 1987.

Een kind is iets
dat door je leven rent.
En dan verdwijnt
in een volwassene.

VOOR U, DOOR U

Deze rubriek is bedoeld als contactmogelijkheid met en voor onze lezers, waarbij met name gedacht is aan vragen, opmerkingen en suggesties. Daarnaast biedt deze rubriek de redactie ook de mogelijkheid vragen aan u te stellen.

In de vorige rubriek hebben we o.a. een aantal dialect-woorden weergegeven, waarbij we gevraagd hebben om reacties, zoals we dat in meer afleveringen van deze rubriek al gedaan hebben.

Dit keer mochten we ons op een goede belangstelling verheugen. Want naast een aantal verklaringen voor dialectwoorden ontvingen we ook andere reacties, waarmee we ingenomen zijn.

De vorige keer vroegen we de betekenis van uitdrukkingen als "ne kroas" en "slatern".

De heer H.A. Booijink uit Beuningen liet ons als reactie hierop het volgende weten. Ne kroas is het klokhuis van een appel, ook wel eens gebruikt als een soort parsa pro toto: wat ne zoere kroas; wat een zure appel. Slatern is slordig omgaan met iets, zodat er wat afvalt of anderszins op de grond komt. "De knecht wol wa wearken, mer

hee slatern mangs na (met t heui of stro bijv.). Hee holt met de weur, is hij stottert (een beetje).

Van de heer J.H.A. Bolhaar uit Denekamp vernamen we de volgende verklaringen. Pakjesdreäger bagagedrager. Ne Kroas, klokhuis. Slatern, morsen. Sluchtern, slordig. Stoekeaskes, stekelige kleven-de vruchtjes. Hee holt met de weur, stotteren.

De nogal trouwe briefschrijver A.A.J. Haamberg, nu woonachtig in Oldenzaal, schreef ons het volgende.

Pakjesdreäger, het bagagerek achterop de fiets. Ne kroas, (aangenomen wordt dat dit het enkelvoud van het woord "kroaze" is), rode bosbessen, die harder van vruchtvlees zijn dan "ewwerbeern" (= zwarte bosbessen).

Slatern, morsen, knoeien.

De vorige keer vertelden we iets over een Duitse vroedvrouw die in de jaren '20/'30 werkzaam zou zijn geweest in Lattrop en Breklenkamp. Via de heer Th. Schopbarteld uit Denekamp kwamen we er achter wat de naam van deze vroedvrouw was. Het was mevr. Lavar uit Neuenhaus (BRD). Wie weet over deze vroedvrouw meer te vertellen? We zouden er graag eens iets over willen schrijven in dit Onderschoer.

Ons mede-redactielid W.A.J. Nijhuis schreef ons het volgende.

"Vroeger moesten mijn vriend, wiens vader jachtopziener was, en ik gesleunsel halen van de slager (= Smit in Berghuizen). Dit gesleunsel bestond uit slachtafval van varkens. Vaak zat er ook leverworst bij, die door de slager was afgekeurd. Onderweg maakten wij de zak open en haalden de worst eruit. We dachten dat die nog wel goed was en lieten hem ons best smaken".

De heer J. Gosemeijer uit Denekamp is er een groot voorstander van dat het dialect gehandhaafd blijft, waar dat maar mogelijk is. Ter ondersteuning hiervan heeft hij ons een lange rij dialectwoorden en gezegden aangereikt met de betekenis erbij.
n Boaltekloas: iemand die overal tegenaan loopt of overvalt.
n Haampelman: een Jan Klaassen of iemand die mank loopt?
n Linksen Baandhaakn: een linkshandig iemand.
ne Döl: een dwaas iemand.

Bessn: druk, gejaagd werken of lopen.

t Must oet n boom valln: mis-kraam.

Pas op ai oe de veut nich braand: op bezoek gaan bij een hoogzwangere vrouw met het gevaar dat ze bij het bezoek gaat bevallen.

ne Lechtmisn: losbol.

ne Broadbikk: luie vadsige kerel.

ne Pinnsnieder: een gierig iemand.

ne Kniepert: een gierig iemand.

n Oasbalg: schavuit, schelm.

n Hinman: een halve gare.

n Huun van n keal: groot iemand.

Van de heer W.A.J. Nijhuis te Denekamp ontvingen we een tweetal waargebeurde anecddotes.

"Jan was n boernjeunke en gung in Lemsel noar school. Op nen goodn morgn kwam Jan smorgns wear van school in hoes. Jan zee: "Moor, wie hebt vrij vandaag, oonze juffrouw is kraank, ze stun vanmorgn veur t bröd te speijn".

"Een goede vriend van mij ging na de oorlog bij de Koninklijke Marechaussee. Toen hij enkele maanden in dienst was kwam ik zijn moeder tegen. Heel belangstellend vroeg ik: "Trui, hoo geet nog met oe Jan, schrifte nog wal es?" Waarop Trui antwoordde: "Joa, hoe muk dat no zegg'n, schriew'n dotte recht nich mear, he dot no drukkn, net as ne kraant (= typen)".

H.Boink.

Lig nich te dawwel.

UIT DE KRANT VAN NU

In het afgelopen kwartaal zijn uit de regionale kranten verschillende berichtjes voor u genoteerd. Deze artikelen zijn allemaal uitgeknipt en worden bewaard om te raadplegen.

De gebruikte afkortingen staan voor: Tw.C.: Twentsche Courant; Tub.: Dagblad Tubantia; Vizier: Vizier op Noord Oost Twente; Nbl.v.Old.: Nieuwsblad voor Oldenzaal en omgeving.

Grenssteen 25, aan de Vrijdijk bij Denekamp, weer terecht. (Tw.C.15-11-'86).

10 Jaar Werkgroep voor Sterrenkunde; universum boeit jonge Denekampers. (Tub.15-11; Tw.C.17-1; D.W.19-11-).

Vespertied 2, een boek van Haverkate, verschenen. (Tw.C. 15-11; Vizier 19-11).

Stichting Heemkunde Denekamp geeft nieuw boek uit "Los Hoes met Achterheerd". (D.W.19-11).

Bovenhuis Heemhoes ongeschikt voor museum. (Tub.21-11-'86).

Werkgroep zoekt materiaal voor tentoonstelling over de zusters Franciscanessen. (Tw.C. 27-11-'86).

Uitputtende beschrijving "Los Hoes met Achterheerd". (Tw.C. 29-11-'86).

Twentse wandelingen uit de tijd rond 1870; uitgave van een nieuw boek. (Tub.29-11).

Amateur-archeologie steeds belangrijker; interessante tentoonstelling in Rabobank in Hengelo. (Tub.20-11).

Jaarboek Twente, soms boeiende verhalen, maar toch.... (Tub.29-11-'86).

Het los hoes staat centraal in boek van Heemkunde Denekamp. Veel waardering voor boek van Everhard Jans. (Tub.1-12).

Presentatie boek en opening expositie van tekeningen en schilderijen van Jan Jans. (D.W.+ Vizier 3-12-'86).

Vijf jaar Metelen-Denekamp. (Tub.15-11+29-11; Vizier 19-11).

Tien jaar Kearkdeestn. Ter gelegenheid hiervan een kerkdienst in het Twents in de Plechelmus-basiliek te Oldenzaal. (Tub.+Tw.C.1-12).

Het Palthe-huis in Oldenzaal bestaat tachtig jaar. (Vizier 3-12+29-12; Tub.8-12; Tw.C. 31-12).

Bibliotheek centrale ontsluit Overijssel-collectie verder. (Tw.C. 2-12-'86).

"Jehanna's" loopbaan begon 60 jaar geleden. Een artikel naar aanleiding van het feit dat Johanna v.Buren uit Hellen-

doorn haar eerste gedichten in de krant publiceerde.(Tub.5-12).

K.P.O.-Lattrop 40 jaar trouw aan doelstelling. Feestelijke viering van jubileum in Lattrop.(Tw.C.6-12+12-12).

Steenuilen graag geziene gasten op de boerenerven.(Tub.6-12-'86).

Zo'n 7000 mensen bij midwinterwandeltocht over het landgoed Singraven.(Tub.+Tw.C. 15-12; D.W.17-12).

Historische kring Losser draait derde film van Altemöller over het leven in het Munsterland.(Tw.C.10-12).

IJsselcentrale 75 jaar. De zegetocht van de stroom in Overijssel.(Tub.13-12).

Twente-collectie blijft toch in Borne (bibliotheekcentrale) (Tub. 18-12-'86).

Autotochtje langs geveltekens in hart van Twente.(Tub.18-12).

Heemkundegroep duikt in historie parochie Albergen.(Tw.C.22-12).

Albergen kreeg 200 jaar geleden de beschikking over eigen kerkgebouw.(Tub.19-1-'87).

Twente en Kevelaar(in de rubriek Vespertied).(Tw.C.24-12).

Dinkel flink buiten oevers. Hoge Dingel zorgt voor veel overlast.(Tub.+Tw.C. 31-12).

Nicolaasmolen voor 1 piek van de hand.(Tw.C.31-12+Tub.2-1-1987).

(Molenstichting Lattrop-Tilligte nu eigenaar).

Elke zaterdag in deze krant een deel uit de serie: "Oude Erven van Oldenzaal".(Tw.C.).

Bij het begin van het nieuwe jaar is de Twentsche Courant begonnen met een 14-daagse rubriek "Oet de noaberschap" waarin heemkundige onderwerpen aan de orde komen.(Tw.C.2-1+17-1-'87).

Streekgeschiedenis in 16.000 banden in de bibliotheek van de Oudheidkamer Twente.(Tub.2-1-'87).

Grosz Hesepe heeft een riant veenmuseum; een Duitse toeristische attractie op slechts 40km van Twente.(Tub.5-1-)

Het gaat goed met de musea; bezoekersaantallen in 1986 flink gestegen.(Tw.C.9-1-'87).

Zoutmuseum in Delden krijgt wat ruimere opzet.(Tw.C.9-1).

Volkenkunde-museum in Leiden 150 jaar.(Tw.C.8-1-'87).

Gevelstenen vertellen hun verhaal; een bespreking van het boek "Gevelstenen in Nederland".(Tw.C.15-1+Tub.14-1).

Afdeling Twente van de Nederlandse Geologische Vereniging bestaat 40 jaar.(Tub.24-1).

Brecklenkamp heeft nieuw voor-aanzicht.(Tub.24-1-'87).

gedenkteken voor meester Bernink, dat geplaatst wordt tussen pasen en pinksteren kost tien mille.(Tw.C.26-1;Tub.26-1+ 30-1-'87).

In de toekomst kunnen we naar vogels fluiten. Gif, jacht en verandering landschap vormen grote bedreiging.(Tub.4-2).

De vaderlandse agrarische geschiedenis in boekvorm.(Tub. 7-2-'87).

Heemkunde Reutum-Haarle presenteert het eerste jaarboekje.(Tw.C.10-2-'87).

Monument ter nagedachtenis aan de vroegere joodse medebewoners van Denekamp nog in dit najaar.(Tub.12-2-'87).

H.Asma.

Doar goaw hen, zea de kreëj
toe har ne havik em te pakkn.

NIEJS VAN T HEEMHOES

In deze rubriek wordt u door bestuur en redactie op de hoogte gehouden van de ontwikkelingen binnen de Stichting Heemkunde. Ook kunt u hierin o.m. nieuws vinden van zusterverenigingen, van boek aankondigingen en exposities.

BESTUUR

Aan het eind van het vorige jaar waren aftredend en herkiezbaar de bestuursleden J.H. Borgman, S.M. Heerink-Reerink en W.A.J. Nijhuis.

De heer Borgman heeft na ampele overweging besloten zich -voorlopig- voor een nieuwe bestuursperiode weer beschikbaar te stellen. Of een en ander inderdaad definitief wordt houdt verband met het voornemen van Borgman om enige andere activiteiten te verminderen.

De heer Nijhuis heeft zich voor een nieuwe bestuursperiode van drie jaar weer beschikbaar gesteld.

Omdat mevrouw Heerink zich niet meer beschikbaar heeft gesteld voor een nieuwe bestuursperiode is van haar afscheid genomen als bestuurslid. Mevrouw Heerink heeft zich niet meer beschikbaar gesteld omdat ze dit niet goed meer kon combineren met haar andere maatschappelijke ak-

tiviteiten. Vanaf de oprichting van Heemkunde in 1975 is mevrouw Heerink bestuurslid geweest. Zij heeft zich vooral ingezet voor het veldnamenonderzoek, dat destijds onder haar leiding van start ging. Ook vanaf deze plaats willen we haar hartelijk bedanken voor haar meelevenheid bij het heemkundewerk.

Erg fijn vinden we het dat inmiddels in de persoon van mevrouw M.A. Ribbert uit Dene-kamp een goede opvolgster voor mevrouw Heerink is gevonden. Maria Ribbert komt geboortig uit Tilligte en is al enkele jaren actief bij onze stichting, waar met name het dialect haar warme belangstelling heeft.

Bijzonder ingenomen is het bestuur bovendien met het feit dat Maria Ribbert tevens bereid bleek het penningmeesterschap op zich te nemen, daar de heer Nijhuis te kennen had gegeven deze functie te willen neerleggen. Daarvoor dus ook heel hartelijk dank en ook vanaf deze plek hartelijk welkom

in het bestuur.

De heer Nijhuis willen we graag bedanken voor de vele jaren dat hij nauwgezet de penningen van onze stichting bewaakte.

H.Boink.

UITBREIDING REDACTIE

Plezierig vinden we het dat ons bestuurslid de heer Nijhuis bereid bleek zitting te nemen in de redactie van 't Onderschoer, waarmee dan ook de "natuurhoek" vertegenwoordigd is in het redactieteam.

H.Boink.

't ONDERSCHOER

Als gevolg van het toenemende aantal donateurs en losse verkopen bij de boekhandel is de oplage van 't Onderschoer niet meer toereikend. Besloten is daarom deze te verhogen tot 800 stuks. In vergelijking met 1979, toen we met 't Onderschoer van start gingen, een toename van 600 stuks.

Op de omslag hebben we het jaarnummer aangegeven alsmede het internationaal standaard serienummer ISSN, dat ons op verzoek door de Koninklijke Bibliotheek onlangs is toegevoegd. Hiermee wordt 't Onderschoer ook toegankelijk voor de internationale bibliotheekwereld voor en o.m. exceptiediensten en uitgevers.

Verder hebt u kunnen zien dat op de groene binnenomslag aan de voorkant van het blad een tekening is opgenomen van de bekende Almeloze architect

Het is de bedoeling dat in alle vier edities van dit jaar een tekening van Jan Jans wordt opgenomen, waarvoor toestemming is verleend door de Jan Jansstichting.

Verder is de opzet en indeling van 't Onderschoer gelijk gebleven. Wel zijn we van plan in de loop van dit jaar een enquête te houden onder de donateurs om te vernemen of we met het blad op deze weg voort moeten gaan of dat er wat gewijzigd zou moeten worden.

H.Boink.

OUDHEIDKAMER

Verschillende keren hebt u kunnen lezen dat wij als Stichting Heemkunde met plannen rondlopen voor het inrichten van een oudheidkamer. Na een advies van een deskundige kwam als eindconclusie dat we het beste een soort oudheidkamer zouden kunnen beginnen op het gebied van religieuze voorwerpen zoals heiligenbeelden, schilderijen met religieuze en bijbelse voorstellingen en oude bijbels. Omdat het bovenhuis van ons Heemhoes in de herfst van vorig jaar leeg kwam te staan, hebben we de mogelijkheid onderzocht of het daarvoor geschikt was. Na onderzoek door een kleine commissie uit het bestuur was de conclusie dat 't Heemhoes voor een dergelijk doel geschikt was. Dat wil niet zeggen dat de plannen daarmee van de baan waren. Inmiddels zijn enkele andere mogelijkheden onder de loupe genomen. Voorlopig echter nog zonder resultaat. Maar er wordt verder rondgekeken en nagedacht. Ook onze donateurs willen we hierbij verzoeken om met ons mee te denken in deze richting. Dat wil zeggen, een gebouw zien te vinden in Denekamp dat geschikt is om er een dergelijk museum in onder te brengen. Ook langs deze weg willen we het gemeentebestuur bedanken die ons, door enige maanden de bovenwoning aan het Kerkplein onverhuurd te laten, in staat stelde de mogelijkheden aldaar te onderzoeken.

H.Asma.

NIEUWE DONATEURS

In de afgelopen periode zijn de volgende donateurs aangemeld: G.J.Berning, Epmanweg 5 Denekamp; Stichting Gemeenschappelijke Bibliotheek afd. Hist.Archief, meester Eenhuisstr. 1 Haaksbergen; mevr. J.M.van der Ham-Bodde, Kapl. v.Schaickstr. 10 Denekamp; J.Brummelhuis, de Havik 23 Denekamp; F.B.Schiphorst, Achterom 2 Denekamp; A.Bodde, Bergvennenweg 7 Lattrop-Breklenkamp; Els en Hans Smit, de Kerkuil 104 Denekamp; Twentsche Courant, Markt 13, Oldenzaal; G.F.M.Roord, Spittendijk 19 Denekamp; Eerw. Zr. Christien Eysing, Gravenallee 30 Denekamp; H.E.Wessels, Nijenkampsweg 5 Agelo; B.Oude Elferink, Bottelierstr.6 Huissen; mevr.T.Steunebrink-Oude Op-huis, Nijenhaarw. 7 Beuningen; mevr.M.J.Rietbergen, Reyersstr.150 Elst; mevr.C.J.Kienhuis-Dalmeyer, Oude Dijk 15 Denekamp; mevr.A.Borgers-Beyer, de Luinink 2 Denekamp; Twentse Dansgroep "De Mölndansers" p/a de Luinink 5 Denekamp; F.J.Oolderink, Hopmanstr. 37 Denekamp; H.J.Damink, Van Raethof 15 Denekamp; Basisschool "De Veldkamp" Churchillstraat 2 Denekamp; A.F.Evers, Aronskelkstr. 28 Denekamp; mevr.Kleyn Valkenet, Kostverloren 16, Enschede; L.Lotgerink Bruienberg-Bosch, Tipweg 3 Saasveld; J.Stavleu, IJsbaanstr.6 Denekamp; Aktiviteitscentrum 't Knooppunt, Past.Geertmanstr. 17 Enschede; T.Bentert, Oude Gaarden 11 Denekamp; W.Schiphorst, Esweg 9, 7635 NL Lattrop-Breklenkamp; G.Aveskamp, Nassaustraaf 19, Denekamp; G.J.Bonke, Kanaalweg 32 7591 NH Denekamp; H.J.Veldscholten, Rodenmorsweg 15 Denekamp; mevr.M.Huttenhuis, de Knik 16 Denekamp; G.Engelbertink, Diekmanweg 4 Denekamp; M.W.Ries-

meyer, Grensweg 6 Denekamp; W.Krabbe, de Kerkuil 93, Denekamp; H.G.Blokhuis, Oldenzaalsestraat 34 Denekamp.

J.A.den Ouden.

DONATEURSBESTAND

Nog geen jaar geleden, op 20 maart 1986, werd de 500ste donateur door de Stichting Heemkunde Denekamp ingeschreven. Op dit moment, 16 februari 1987, meldde zich zojuist telefonisch op 't Heemhofs de 589ste donateur. Dus nog 11 (ook nog een passend getal met het carnaval voor de deur) en de 600 is bereikt. In nog geen jaar tijd dus een aanwas van 100 donateurs. Het moet o.i. toch mogelijk zijn om, net als vorig jaar met de voorjaarsbijeenkomst, toen de 500ste donateur werd begroet, dit jaar onze 600ste donateur/trice welkom te heten. Een aardige attentie hiervoor ligt reeds klaar!

J.A.den Ouden.

MET DANK

In 't Onderschoer 1986 nr.4 werd aan de donateurs, wiens budget dit toeliet, gevraagd om een extra financiële bijdrage boven de verschuldigde contributie van f.15,-. Enkele donateurs reageerden hierop spontaan, door een hoger bedrag op de acceptgirokaart in te vullen. Er waren donateurs, welke nogal wat meer overmaakten, waaronder zelfs enkele van f.100,-. Langs deze weg hartelijk dank voor deze door het bestuur op prijs gestelde geste.

J.A.den Ouden.

BIJEENKOMST BESTUUR MET WERKGROEPLEDEN

Op dinsdag 20 januari 1987 vond er in het koetshuis van het museum Huize Keizer een bijeenkomst plaats van het bestuur van de Stichting Heemkunde met de leden van de verschillende werkgroepen. Het grootste deel van de genodigden was aanwezig. Heemkunde-voorzitter Borgman opende de bijeenkomst en gaf een overzicht van het geen er in het bestuur het afgelopen jaar zoal was besproken en besloten, en welke plannen en ideeën er nog waren. Hierna vertoonde bestuurslid Nijhuis enkele series dia's van activiteiten uit afgelopen jaren, zoals het plaatsen van uilenkasten bij boerderijen, wat flitsen uit bijeenkomsten waaronder met de Heimatverein Metelen.

Na deze dia's gaven de verschillende werkgroepen korte overzichten van wat er zoal gebeurd was in de afgelopen periode, waar men momenteel mee bezig was en welke plannen nog op uitvoering wachten. Tot slot ontstond er een levendige discussie naar aanleiding van vragen en toekomstplannen.

Een voorstel uit de vergadering om een overzicht van activiteiten en plannen voor de toekomst, zoals de voorzitter dat die avond gedaan had, in het vervolg ook in de voor-/najaarsbijeenkomst te geven, werd door het bestuur overgenomen.

H. Asma.

DENEKAMPERS VERTELLEN HUN OORLOGSBELEVENISSEN

In de werkgroep geschiedenis lopen we met plannen rond om in 1990, wanneer het een halve eeuw geleden is dat de Tweede Wereldoorlog voor ons land be-

gon, een boekje uit te brengen, waarin een tien tot twintig Denekampers vertellen wat ze vanaf 10 mei 1940 tot enkele maanden na de bevrijding hebben meegemaakt. Wellicht zult u zeggen: dat is al zo lang geleden, het zal niet meevallen om dat nog precies te vertellen. Maar wij denken dat het nog wel zal meevallen, als men er eens een paar avonden echt voor gaat zitten. Bijna iedereen zal een wat ander verhaal hebben. De een ging in die tijd nog naar school en een ander maakte de verschillende moeilijkheden mee als huisvrouw, een derde werkte in die tijd in Nordhorn of op zijn eigen boerderij.

Denkt u niet zo goed te kunnen schrijven, dan willen we uw oorlogservaringen ook wel opnemen op een cassettebandje. We zijn van plan een lijst op te maken van verschillende punten en zaken waaraan gedacht zou kunnen worden.

Er is maar een voorwaarde aan verbonden om mee te kunnen doen. U moet in die tijd of een gedeelte van die jaren in Denekamp hebben gewoond. U kunt uiteraard ook een deel van de oorlogsjaren beschrijven of alleen maar enkele gebeurtenissen, die u in die jaren meemaakte. We hopen op een grote deelname, zodat onze kinderen en kleinkinderen later nog goed kunnen nagaan, wat er in Denekamp is voorgevallen in de oorlog en wat de Denekampers van toen hebben meegemaakt hier in het dorp of ergens anders.

H. Asma.

EXPOSITIE OVER DE ZUSTERS FRANCISCANESSEN

Wanneer u dit Onderschoer ontvangt is in het museum Huize Keizer de expositie over de

zusters, die hier in november 1987 75 jaar in het dorp hebben gewerkt, al aan de gang. Met deze expositie proberen we te laten zien wat de zusters hier zoal hebben gedaan in die jaren. Ze begonnen op 5 november 1912 met vijf zusters in de toen pas verlaten oude pastorie aan de Wilhelminastraat. Het gebouw had vanaf toen de naam "St. Gerardus Majella gesticht" gekregen.

De zusters begonnen meteen met een bewaarschool en een naaischool terwijl een groot deel van het gebouw werd ingericht tot ziekenhuis. Enkele jaren later kwam er het onderwijs geven aan de meisjes-school bij en in de loop der jaren de kleuterscholen in Noord Deurningen en in Beuningen, de huishoudschool en het bejaardenwerk.

Tussendoor werden nog vele andere taken verricht, zoals de verzorging en versiering van de kerk en de opleiding van misdienaars.

Hieruit volgt dat er maar weinig Denekampers zijn, die nooit met de zusters in aanraking zijn geweest. We verwachten dan ook dat zeer velen een kijkje zullen nemen op deze tentoonstelling. De kans is groot dat u zelf op een van de vele foto's voorkomt. De tentoonstelling is elke werkdag geopend en tevens op de zondagmiddagen en op tweede Paasdag. Tot en met zondag 10 mei a.s. kunt u er terecht, terwijl de toegang zelfs gratis is.

H. Asma.

SCHENKINGEN

In het afgelopen kwartaal ontvingen we de volgende schenkingen, waarvoor hartelijk dank.

Een doos tijdschriften: 1970-

heden (G.J. Gortemaker te Denekamp).

Een 6-delige kaartenbak: (S. Timmer te Denekamp).

Reclamebiljetten-Brandsma en een grote glasvitrine: (G. Lo-huis te Denekamp).

J.A. den Ouden.

WERKGROEP GESCHIEDENIS

In de periode, waarin dit artikel werd geschreven was de werkgroep druk bezig om de tentoonstelling over 75 jaar zusters Franciscanessen in dorp Denekamp voor te bereiden.

Veel gegevens en foto's zijn reeds bijeengebracht. Maar hier en daar ontbreekt toch nog wel iets om een goed beeld te kunnen geven van hetgeen de zusters hier in het dorp, in de bijna afgelopen drie-kwart eeuw hebben gedaan.

We hebben niet de illusie dat we een volledig beeld kunnen laten zien. Maar we willen toch wel van alle werkzaamheden iets vermelden of zo mogelijk door middel van foto's wat laten zien.

Met een databoekje, waarin we de verschillende gebeurtenissen bij elkaar willen zetten die er ooit in Denekamp zijn voorgevallen, compleet met datums, zijn we nu zo ver, dat we de verschillende gegevens die in de afgelopen twee jaar zijn bijeengezocht, op een voorlopig kaartsysteem overbrengen. Maar er zullen nog veel feiten en datums bijeengebracht moeten worden.

Het fotoboek "Denekamp in oude ansichten", waarvoor de werkgroep zich heeft ingezet is wat ons betreft klaar en zal waarschijnlijk binnen niet te lange tijd door de Europese Uitgeverij in Zaltbommel op de markt worden gebracht.

Verder proberen we materiaal

op te sparen en bijeen te brengen voor de midwenter-expositie, die we aan het eind van het jaar hopen te houden in het museum Huize Keizer. Voorts verzamelen we gegevens voor projecten, exposities en publikaties voor komende jaren.

Zoals u ziet, we vervelen ons niet en werken gestaag door. En zoals u weet, hulp kunnen we nog steeds gebruiken of met andere woorden nieuwe leden voor de werkgroep zijn van harte welkom.

Wilt u er meer van weten dan kunt u terecht bij ondergetekende of bij een van de andere werkgroepleden.

H.Asma.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

Dat 1987 door de Europese Gemeenschap is uitgeroepen tot het Jaar Van het Milieu hebt u in de vorige aflevering van dit Onderschoer al kunnen lezen. Ongetwijfeld zult u daarover ook op andere wijze al wel hebben gehoord.

Met het oog hierop heeft de Werkgroep Flora en Fauna van onze stichting een uniek project ontwikkeld ter bevordering van het zoveel mogelijk instandhouden van een stukje gezond leefbaar milieu, waarbij de aandacht uitgaat naar het talud van de ijsbaan/visvijver in 't Goor te Denekamp. Nog niet zo lang geleden kwamen hier zeer zeldzame planten voor, waaronder enkele soorten orchideeën. 't Goor is, gemeten naar Twentse maatstaven, floristisch gezien geen bijzonder terrein. Het is evenwel waardevol genoeg om in stand te worden gehouden. Simpelweg door niet meer elke week te maaien, kan worden bevorderd, dat niet alleen zeldzame plantesoorten terugkomen, maar ook de gewone margrietten, pinksterbloemen en koekoeks-

bloemen, om maar enkele te noemen. Want wat staat er in ons Twents landschap nog mooier en beter dan een wilde bloemenweide met kikkers, bijen en vlinders.

Het project zal begeleid worden door mensen van onze werkgroep, die jaarlijks de flora en fauna zullen inventariseren.

Aan de hand van die gegevens kan worden gezien of na een proefperiode van plm. drie jaar dit project een succes was. Bij instandhouding zou het eventueel dienst kunnen doen als educatief natuurgebiedje, waar schooljeugd onder leiding van een leerkracht praktische ondersteuning kan vinden bij biologielessen. De ligging van het terrein ten opzichte van de dorpskom en het erin voorkomen van algemene planten, die men ook elders kan vinden en herkennen, maken het bijzonder geschikt voor een dergelijk doel.

Het Goor is in beheer en onderhoud bij de gemeente Denekamp, waar dan ook verzocht is om medewerking voor dit project. Interessant voor de gemeente is het financiële voordeel, daar men dan niet meer wekelijks hoeft te maaien. Ons milieu heeft de laatste jaren al zoveel moeten prijsgeven van haar schoonheid. Daarom hopen we dat de gemeente ons initiatief steunt.

J.Bruns/W.A.J.Nijhuis.

PROVINCIALE BIJEENKOMST COMITÉ ZOMERPOSTZEGELS IN DENEKAMP

Op donderdag 22 januari 1987 was in het museum Huize Keizer de provinciale bijeenkomst van de landelijke Stichting Comité voor de Zomerpostzegels. Deze bijeenkomsten vinden elk jaar plaats op een andere plek in de provincie, maar altijd

in/bij een instelling, die ook al eens een bijdrage heeft gehad van de zomerpostzegels. Zodoende waren de genodigden voor deze bijeenkomst dit keer de gast van het plaatselijk comité Denekamp, dat daarvoor het koetshuis van het museum ter beschikking had.

Het museumbestuur heeft hieraan graag medewerking toegezegd. Al een tweetal keren heeft men de afgelopen paar jaar iets van de Stichting Zomerpostzegels mogen ontvangen. Initiatiefnemer tot de oprichting van het plaatselijk comité was Denekamps burgemeester mr. J.G. Norbart. Van dit comité maken deel uit vertegenwoordigers van verschillende verenigingen zoals KPO, Dorpsraden, KVG, Parelfilmers, museum Huize Keizer en van onze Stichting Heemkunde Denekamp.

Zo'n dertig personen waren namens ruim vijftien plaatselijke comités uit oost Overijssel naar Denekamp gekomen, om het een en ander te verneemen over de komende akties. Na de lunch werd door het museum Huize Keizer een uitgebreid programma verzorgd, vooraf gegaan door een interessant betoog van burgemeester Norbart. Zo was er een diaklankbeeld, een rondgang door het museum en de bezichtiging van de fraaie tentoonstelling over landelijke bouwkunst in Noord-Oost Twente met werken van Jan Jans. Er kan zonder meer gesproken worden van een geslaagde bijeenkomst.

H.Boink.

KINDERSPELEN

Tijdens de bijeenkomst van de werkgroep dialect en folklore op 27 januari 1987 kwam het onderwerp "kinderspeken" ter sprake. Er werd een lijst opgesteld van kinderspeken, die

vroeger in zwang waren en misschien, althans enkele, nu ook nog door de jeugd bedreven worden.

Ook de Twente-Akademie te Borne vroeg aan de Stichting Heemkunde Denekamp om medewerking bij een onderzoek kinderspeken rond 1920, 1950 en heden aan de hand van een in te vullen vragenlijst.

Onze vraag is: wie weet zich nog wat te herinneren over vroegere kinderspeken met name hoe deze genoemd werden, eventuele attributen die er voor nodig waren, de omschrijving van de spelregels, de leeftijdsgroepen, gespeeld door jongens of meisjes of gemengd. Zoals het "poälke tiggeln" dat, naar ik me herinner, meestal door oudere jongens en volwassenen gespeeld werd evenals "peark gooin."

Hiernavolgend een opsomming van spelen welke op de dialectbijeenkomst genoemd werden en waarover gegevens gevraagd worden zoals hiervoor genoemd: poälke tiggeln, peark gooin, holtuutn of keggelkottn of potmoosn, buske trappn, stomp verstoppn, verbann, baan loopn, verlossen, schipper mag ik overvaren, meske pingeln of laand verovern, kastien of slagbal, hinkeln, hoepeln, iesklootn en driefftoln.

Ongetwijfeld is deze lijst nog aan te vullen. De naamlijst van de Twente Akademie is voor belangstellenden af te halen op 't Heemhoes of wordt u desgewenst toegezonden.

J.A.den Ouden.

EEN BRIEF VAN BENNO ELKUS

Vanuit de werkgroep geschiedenis is in de zomer van het afgelopen jaar een tamelijk uitvoerige vragenlijst naar Benno Elkus in Australië gestuurd. Zoals bekend worden door de werkgroepleden geregeld casset-

teband-opnamen gemaakt bij en van wat oudere Denekampers om zo het een en ander vast te leggen over het leven van vroeger. Omdat Australië wat ver weg is om er met een cassette-recorder even naar toe te gaan, hebben we een vragenlijst opgesteld en Elkus is zo goed geweest om de meeste van de gestelde vragen uitvoerig te beantwoorden.

De twee broers Elkus, Jacob en Benno, zijn helaas nog de enigen die ons wat kunnen vertellen over het joodse leven in Denekamp in de vooroorlogse jaren. Tenminste wat betreft de "binnenkant" van dat leven. Er zijn nog genoeg mensen in Denekamp, die wat kunnen vertellen over onze joodse mededorpsgenoten van toen. Maar zij keken er uiteindelijk toch maar van de buitenkant tegen aan.

In de volgende aflevering van 't Onderschoer zullen we beginnen met een artikelenreeks gebaseerd op het verhaal van Benno Elkus.

Een citaat wil ik nu alvast aanhalen. Als Elkus het heeft over de Denekampse paasgebruiken schrijft hij o.a. het volgende: "Ik had altijd goede katholieke vrienden: Wim van Deth, Antoon Rikhof en anderen. Maar de Christelijke Pasen, die vaak samen viel met de onze, gaf een gevoel van onveiligheid en scheiding. Als de paasstaak door het dorp werd getrokken en bij het paasvuur 's avonds werd gezongen: O schande voor de joden, drie soldaten omgekocht enz., was het, ondanks dat ik deelnam aan de plechtigheid, geen aangenaam gevoel".

Ik ben ervan overtuigd dat geen enkele Denekamper dit ooit zo heeft gevoeld of bedoeld. Maar in die jaren leefden er wel de joodse mensen, die elk jaar weer die paasliederen moesten aanhoren.

Misschien is het nu de tijd

om enkele passages in die oude liederen wat aan te passen. We weten intussen toch wel beter dan de mensen uit de tijd, toen die paasliederen ontstonden.

H. Asma.

DE GEZONDHEIDSZORG IN DENEKAMP IN DE OORLOGSJAREN 1940-1945

In maart 1943 traden de artsen in Nederland, ongeveer vierduizend, als protest tegen diverse maatregelen van de Duitse bezetters massaal uit hun ambt. Ze haalden de bordjes met het opschrift "dokter" van hun huizen, maar zetten hun werkzaamheden gewoon voort. Ook de Denekampse huisarts dokter J.E. Dierick sloot zich bij zijn collega's aan. Omdat de NSB-burgemeester J.A. Eekhof en de dokter bepaald geen vrienden van elkaar waren, zag de burgemeester hier zijn kans om de dokter eens flink dwars te zitten. Hij meldde aan het gewestelijk arbeidsbureau dat de dokter werkeloos was en zodoende in aanmerking kwam voor uitkering en tewerkstelling in Duitsland. Dokter Dierick deed nog een poging onder te duiken, maar reeds de volgende dag werd hij in Oldenzaal gearresteerd en twee dagen in een cel opgesloten. Op 8 april werd hij naar Keulen gestuurd, om daar als burgerarts aangesteld te worden in een kamp voor Nederlandse arbeiders, die daar te werk gesteld waren en puin moesten ruimen. Keulen werd in die tijd, evenals vele andere Duitse steden, geregeld gebombardeerd. Alles werd in het werk gesteld om de dokter weer naar Denekamp te krijgen, doch het had allemaal geen resultaat en Denekamp zat zonder dokter. Dat kon natuurlijk niet te lang duren,

daarom werd er naar een waarnemer gezocht. Deze werd gevonden. Maar bij één waarnemer is het niet gebleven. Want in de ongeveer twee jaar dat dokter Dierick afwezig was, hebben er tien tot dertien waarnemende dokters voor korte of wat langere tijd in Denekamp gewerkt.

De laatste waarnemer was dokter G. van Zadelhoff. Deze kwam hier op 17 juli 1944 en is hier nog tot een tijd na de bevrijding gebleven. Dokter Van Zadelhoff, die 27 jaar was toen hij in Denekamp kwam, woont momenteel in Nijverdal en heeft een groot deel van zijn belevenissen in Denekamp opgetekend.

Uit deze aantekeningen volgt wat verderop in dit Onderschoer het eerste gedeelte.

H. Asma.

STRAATNAMEN

Al vele jaren loopt het bestuur met de gedachte om iets te doen aan het verklaren van de straatnamen in onze gemeente. Dit is noodzakelijk gebleken, omdat er steeds weer andere en ook nieuwe generaties mensen komen, die niet weten of kunnen weten waarom nu een straatnaam als "Everwijnstraat" er is, terwijl men dit toch eigenlijk best wil weten.

Daarom ook heeft de Stichting Heemkunde Denekamp een aantal jaren geleden de gemeente gevraagd om de straatnaambordjes te voorzien van een kort verklarend onderschrift. We meenden dat daarmee aan een wens van veel mensen tegemoet zou worden gekomen.

De gemeente had daarvoor wel enig oor, maar had uiteindelijk andere redenen om daaraan toch niet tegemoet te komen. Men wilde reflecterende straatnaamborden, dat soort welke we nu in de gemeente overal zien

en welke als zodanig goed functioneren.

Ter informatie wil ik nog vermelden, dat we door de gemeente vrijwel altijd gevraagd worden te adviseren bij het geven van nieuwe straatnamen.

Opnieuw kwam in beeld hetgeen eind 1980 al eens in dit blad is meegedeeld, namelijk het maken van een straatnaamverklaring, waartoe destijds al door enkele personen vanuit de werkgroep geschiedenis een aanzet is gemaakt. Dit idee is een sluimerend bestaan gaan leiden.

Totdat vorig jaar de redactie van dit blad tot de constatering kwam dat er toch iets moest gebeuren en daarom de handen zelf ineengeslagen heeft. Er werd gewerkt aan een plan, dat resulteerde in het laten verschijnen van een serie "Onze straatnamen" in dit Onderschoer. Elk kwartaal zal over een aantal straatnamen op beknopte wijze uiteenzetting worden gegeven, waarmee we hopen op de duur een volledig overzicht te krijgen.

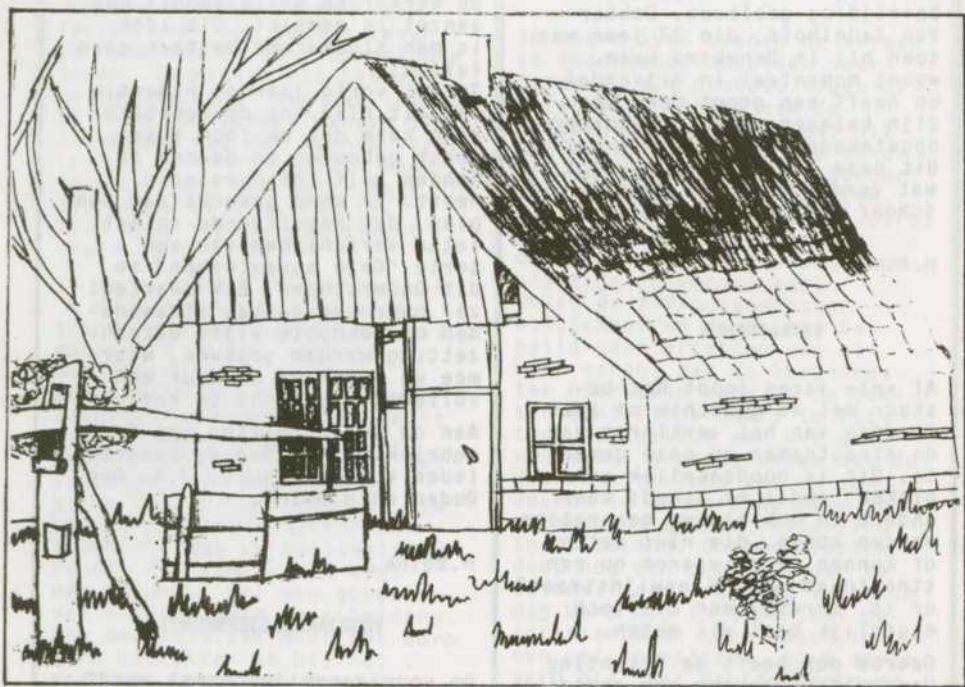
Aan de samenstelling van deze rubriek werken mee de redactieleden W.A.J. Nijhuis, J.A. Den Ouden en H. Boink.

H. Boink.

VOORJAARSBIJEENKOMST

De voorjaarsbijeenkomst wordt gehouden op maandag 6 april 1987 om 20.00 uur in hotel Knippers aan de Vledderstraat te Denekamp. Mevrouw G. ten Cate-Peperkamp uit Noordijk bij Neede zal een lezing houden over de noaberschap en de gebruiken die daarmee verband houden. Verder zal ons bestuurslid W.A.J. Nijhuis dia's vertonen over het uilenkastenproject.

H. Asma.

Deze tekening is gemaakt door Nicole Smale uit Denekamp bij gelegenheid van het tienjarig bestaan van de Stichting Heemkunde Denekamp in 1985.

Nicole zat toen in klas 4 -zoals dat toen nog heette- van de Veldkampschool.

DE NATUUR IS MOOI

Denekamp ligt in een mooi gebied.
Het heeft geen snelwegen, natuurlijk niet!

Het is hier nu nog rustig en mooi.
Dus, niet zoals in de stad, een grote rotzooi.

Je kunt hier nog horen als de kerkklok luidt.
En een vogeltje dat heel mooi fluit.

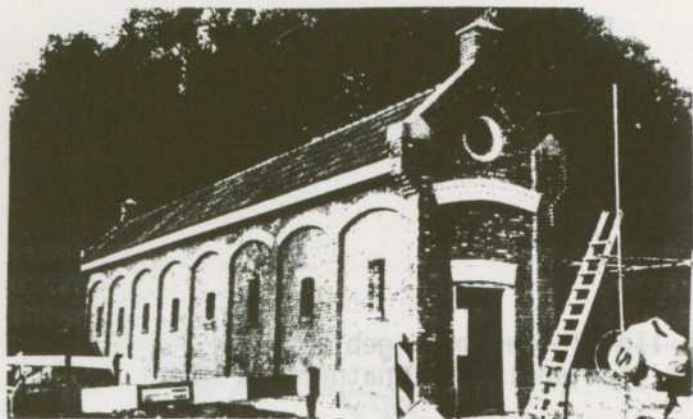
En er is natuurlijk Singraven.
Waar de bomen staan lang en dun.

Daar is het lekker stil.
En niet zoals in de stad: het kindergegil.

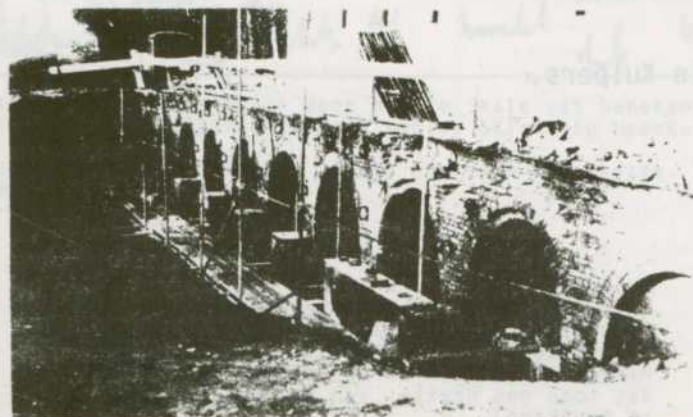
Raakt u in de stad eens in de bomen.
Ga dan maar in Denekamp wonen!

Mireille Kuipers.

(Dit is een van de vele inzendingen, welke we hebben gekregen bij gelegenheid van ons tienjarig bestaan in de zomer van 1985. Mireille zat toen in de zesde klas -zoals dat toen nog heette- van de Julianaschool in Denekamp).

restauratie
"Dinkelhuisje"

RESTAURATIE DINKELHUISJE

 nlangs werd de restauratie voltooid van het stuw-
werk aan het kanaal Almelo-Nordhorn, in de volks-
mond wel "Deenkelhuuske" genoemd. Dit uit 1887
stammende stuwwerk werd oorspronkelijk hier ge-
bouwd om de Dinkel door het kanaal te leiden. Al gauw
bleek dat het als zodanig niet goed functioneerde en
zodoende werd al in 1903 de onderdoorlaat gebouwd, waar-
door de Dinkel, zoals nu nog het geval is, onder het
kanaal wordt doorgeleid.

Het "Deenkelhuuske" staat op de monumentenlijst en is
zodoende ook gerestaureerd.
Oorspronkelijk stond er voor het huisje in het kanaal
nog een soort wering (remmingswerk) van grote palen,
welke tot doel hadden om, passerende schepen, niet tegen
het stuwwerk te laten drijven, als gevolg van de sterke
Dinkelstroming. Ook stond er voor het huisje aan de
oeverkant van het kanaal aan de wegkant een stenen
muurtje waarvan de bovenkant voorzien was van gietijze-
ren platen. De heer J.G.Spekhorst, die daar in de buurt
woont, wist zelfs nog dat op deze platen stond:
Dasretten Leiden.

Niet alleen het huisje zelf maar ook de schuiven waar-
mee de toevoer van het water geregeld werd zijn weer
intact gemaakt en zullen ook weer functioneren om de
waterstand in het kanaal te regelen.

Uit de bescheiden over de voorbereiding van het graven
van het kanaal, (begonnen werd in 1884) is ook een
archiefstuk getiteld: "Kanaal Almelo-Nordhorn, zakelijke
beschrijving van het werk" (kopie archief Stichting
Heemkunde Denekamp). Hierin wordt ook de doorgeleiding
van de Dinkel door het kanaal genoemd en als volgt om-
schreven: "Bij de doorsnijding van de Dinkel zal deze
niet hoger worden opgestuwd dan nodig is voor het
kanaalpeil van 21m boven A. hetwelk 17 centimeter lager
is dan de laagwaterstand van 1847 op de Dinkel bij de
Hasseveldsbrug. Het doorstromingsprofiel zal zoodanig
zijn dat de bij hoogwater uit het watergebied van de

Dinkel aangevoerde hoeveelheid kan doorgevoerd worden." Schijnbaar werd de grilligheid van de Dinkel sterk onderschat, want ik hoorde bij het veldnamenonderzoek eens van een informant dat een ingenieur of aannemer van het kanaalproject ooit eens gezegd zou hebben over de Dinkel "dat ze dat stroompje wel de baas werden"!

In het genoemde archiefstuk over het graven van het kanaal is sprake van de "Hasseveldbrug". Hiermee werd niet bedoeld de later ook zo geheten Harseveldbrug, gelegen in het tracé Schiphorstdijk-Damweg. De aanduiding "Hasseveldbrug" had in dit geval betrekking op de brug over De Dinkel, ca.50 meter achter het Dinkelhuuske gelegen. Het was een toegangsweg vanaf of langs het erve Schalman naar het in 1848 afgebroken Huis Harseveld. Aannemelijk is dat, toen het Huis Harseveld afgebroken was, de brug over de Dinkel nog in functie bleef. Op een kadastrale kaart van rond 1830, aanwezig in het archief van de Stichting Heemkunde Denekamp, staat deze brug aangegeven.

Bij baggerwerkzaamheden in de Dinkel, tijdens de restauratiewerkzaamheden zijn achter het Deenkelhuuske nog resten van de houten pijlers van deze brug uitgebaggerd, waarvan we foto's gemaakt hebben.

Door de restauratie van dit gebouwtje is voor Denekamp gelukkig toch weer een monument behouden gebleven. Iets, waarmee Denekamp niet zo rijk gezegend is.

J.A.den Ouden.

palen van de brug
van het Huis
Harseveld

REIS NAAR LONDEN IN 1851

(IV)

Dit reisverslag, dat een bezoek beschrijft aan de eerste wereldtentoonstelling, die in 1851 in Londen werd gehouden, wordt in een aantal delen in dit blad opgenomen.

Het verslag is opgemaakt door Hendrik Jan Bernard Roessing Udink en is weergegeven in oorspronkelijke stijl. Deze is niet geheel zorgvuldig te noemen, waaraan mede debet zal zijn diens leeftijd van 19 jaar. Er is vooral zuinig omgegaan met leestekens.

Hendrik J.B. Roessing Udink (1832-1878) was de oudste zoon van Mr. J.Th. Roessing Udink en was van 1858 tot aan zijn dood in 1878 heer van Singraven.

(Donderdag 31 July) zijn wij het paleis van den Hertog van Northumberland - Northumberlandhouse - gaan zien van buiten niet mooi maar van binnen zeer prachtig, het abeublement was mooi, meest rood met goud er waren heerlijke schilderijen van oude en nieuwe meesters als Titian, Raphael, enz. Ook de trap was zeer mooi van blaauw marmer aan weerskanten er was een kamer van 29 pas lang. Wij hebben echter slechts een klein gedeelte van het huis gezien, zijnde het alleen de receptiekamers. Van daar zijn wij gegaan naar British museum een zeer groot gebouw met onafzienbare zalen. Aan de regterkant bij het inkomen heeft men de bibliotheek dezelve beslaat ongeveer een tiental groote zalen en bevat behalve een onnoemlijk getal boekwerken ook verscheidene manuscripten van beroemde menschen als van Calvijn, Luther, Melancton, Erasmus, Peter de Groote enz. en op drie na de oudste bijbel in de wereld bekend deze bibliotheek verlatende gaat men eene trap op en komt in het Cabinet van naturalien waar men eene groote verscheidenheid van opgezette dieren, vogels visfchen en schelpen vind, dit cabinet beslaat eene geheele verdieping van het gebouw en is zeer mooi, vandaar komt men in verscheidene kamers met Egyptische antiquiteiten, Etruscische vazen en Indische oudheden en allerhande zoo vreemde Europische oudheden. Zeer merkwaardig is ook de collectie van opgegraven steenen en monumenten uit Rome deze steenen zijn geheel met beeldhouwwerk en hieroglyphen bedekt. Zij zijn goed geconserveerd maar munten niet uit in schoonheid van beeldhouw-

werk gelijk de Grieksche. Ook is zeer mooi een model van het parthenon dat bijkans ongeschonden is.

Onder de natuurkundige voorwerpen munten nog uit de twee skeletten van den Mammoth en eene van een bijzonder grooten olyphant.

Na british museum verlaten te hebben en gedineerd te hebben begaven wij ons naar Cremorne gardens, dit zijn zeer mooie tuinen evenals de Vauxhall maar veel mooier. Des avonds met lichtjes geheel verlicht zij zijn vrij groot. Er werd eerst een luchtballon opgelaten hetgeen bijzonder aardig was en mij grooten lust deed gevoelen om ook eens mede te gaan. Er waren zes reizigers in behalve de conducteur en er waren nog meer liefhebbers maar die kwamen te laat. Toen hebben wij er bosjemenschen een soort van hottentotten gezien deze schoten zeer juist met de boog, er was overigens niet veel bijzonders aan te zien. Zij waren gekleed in vellen, daarna was het Cirque dit was een Franconi hetzelfde was zeer mooi er waren een paar Fransche parllasfen die zeer aardige toeren deden, daarna was het vuurwerk dat echter niet zoo mooi was als in de Vauxhall gardens en evenals in deze werd met een bal besloten het dansen gaat daar veel anders als hier, een groot genoeg dezer tuinen is dat men er rooken mag.

(Vrijdag 1 Augustus) na het ontbijt ben ik met een mijner reiscompagnons op een boot naar Greenwich gegaan waar wij eerst eene wandeling door het park maakten en daar op de hoogste punten een weinig gingen zitten er waren daar hier en daar menschen die met allerhande soort verrekijkers en glazen liepen om er de menschen door te laten zien waarna men hun een kleinigheid gaf. Ook zagen wij daar het observatorium dat zeer mooi is, men kan er rondom wandelen, van binnen echter is het niet te zien dan bij particuliere recommandatie. Van hetzelfde begaven wij ons naar het hospitaal voor Engelsche zee lieden dat zeer groot is hetzelfde beslaat in het front eene lengte van 222 schreden, het heeft twee vleugels die elk 60 schreden breed zijn, in hetzelfde waren op dat oogenblik 3000 oude zeelieden verpleegt die een zeer goed leven hadden. Aan de eene vleugel heeft men de schilderijen-zaal waar men de portretten van de meest beroemde Engelsche zeelieden vind ook van Fransche, men vind er de afbeeldingen van vele door de Engelsche geleverde zeeslagen ook was er een portret van Tromp.

In de andere vleugel was eene kapel waarin niets te zien was dat de moeite waard is. Ook hebben wij daar verpleegd wordende oude zeelieden zien eten zij aten zeer goed eerst soep dan vleesch en groente en nog iets anders na, hunne slaapkamers waren zeer aardig er sliepen vier op eene kamer en de kamers waren ruim genoeg. Bij Greenwich ligt in de Theems een schip dat tot hospitaal dient voor matrozen van alle natien en zeer mooi en groot is. Van Greenwich begaven wij ons met een stoomboot naar Woolwich teneinde daar de artilleriemagazijnen te zien. Toen wij echter te Woolwich aankwamen vertelde ons een aan de poort dier artilleriemagazijnen staande policeman dat wij dezelve niet konden zien tenzij wij daartoe een verzoek van de Hollandsche ambasfadeur hadden; maar dit was moeielijk daar wij nu niet te Londen waren echter zoude de Commandant ons misfchien wel een order willen geven; waarop wij naar de Commandant reden, die ik mijn naam niet kon doen verstaan zoo dat hij op het laatst hertelijk begon te lachen, wij kregen echter een order om de barichs te zien waarop wij binnengelaten werden. Eerst zagen wij het maken der kanonnen, hiervan wordt eerst het model gemaakt, waarna de vorm gemaakt wordt deze vorm wordt in de grond gezet en het metaal dat in een fornuis vermengd is en uit een mengsel van koper tin ijzer enz. bestaat er in gegoten daarna wordt de vorm er afgenomen en het kanon naar een ander lokaal gebragt; waar het door stoommachines geboord wordt en verder afgewerkt; wij zagen daar een bijna onafzienbaar veld belegd met kanonnen waarvan de wagens nog moesten gemaakt worden. Op de eene kamer zagen wij een volledig harnachement voor over de tienduizend paarden. de grootte dezer magazijnen laat zich niet beschrijven de in een veld opgehoopte kogels, bommen, enz. geleken wel kleine bergen. Na deze magazijnen gezien te hebben dineerden wij te Woolwich en begaven ons daarna weder naar Londen terug waarop wij naar het Colosseum gingen dat zeer interesfant is; vooral eene grot van nagemaakte druipsteen die door het water en het daarin gebragte licht een overheerlijk effect doet ook is daar zeer merkwaardig het panorama van Parijs dat bij avond terwijl dat van Londen bij dag te zien is. Men verbeeld zich waarlijk dat men werkelijk boven Parijs is zoo natuurlijk is het.

Zeer mooi zijn ook de Zwitsersche gezichten waarvan eene een waterval heeft van 50 voet. Deze waterval is werkelijk water terwijl de rotsen, bergen enz. nagmaakt zijn; maar zoo dat men zich verbeeld het gezicht in de natuur te zien. Ook zagen wij er een cyclorama van Lisfabon dat zeer aardig was maar toch niet zo mooi als de andere. Den anderen dag (Zaterdag 2 Augustus) zijn wij weder naar de tentoonstelling gegaan waar ik onder anderen opmerkte een klein horlogie iets grooter als een Hollandsch vijfstuiverstukje ook was zeer rijk hetgeen uit Rusland was onder anderen een porte brisée van topaaz, mooie vazen zeer zwaar in zilver gewerkt, pelterijen uit Turkije waren zeer mooie geborduurde kleederen, zijden, mooie paardedekens en een brillante arreslede op veeren met bok en knechtsachterzitting gewerkt en geschilderd als een schulp. Ook waren er zeer mooie wapenen als geweren en Solingerbuksen en sabels die zeer mooi gewerkt waren. Ook een paar mooie fransche pistolen ofschoon er twee pistoolenkistjes uit Spanje waren die zoo mooi waren als men ze zich verbeelden kan; de pistolen waren zeer fijn met goud ingelegd. Er was ook een tafeltje uit Spanje dat allerkeurigst was hetzelfde was mozaik met bloemen en ingelegd uit drie milloen stukjes. Uit Engeland waren er zeer mooie spiegels en meubels maar in dit opzigt was Frankrijk verreweg het mooiste, de Fransche meubels waren allerelegantst vooral canapés en voltaires. De Engelsche en Oostenrijksche ledikanten waren mooyer. Er was een ledikant met een wekker er in welke men zetten kan wanneer men wilde als deze wekker had uitgespeeld gingen de voorste pooten van het bed weg en men viel er uit zoodat men bon gré mal gré moest opstaan.

Des avonds zijn wij de Hollandsche Couranten gaan lezen in een koffyhuis waar men dezelve had hier sprak men Hollandsch men betaalde een shilling entree waarvoor men een cigar en een kop koffy of thee had dit koffyhuis heette De Cigardivan is allerverveelendst.

H.J.B. Roessingh Udink.

(wordt vervolgd).

ONZE STRAATNAMEN

Aabroek (27 augustus 1973) in Agelo.

De naam is te ontleden in twee gedeelten en wel aa = natuurlijke waterloop, riviertje; en broek (Twents broek) = laag gelegen drassig land. Als veldnaam komt deze naam in dit gebied niet voor. Wel 't Asbroek (op oude kadasterkaart "het Asbroek").

Aaksbergweg (20 december 1962) in Breklenkamp.

De naam is ontleend aan de hierbij gelegen Aaksberg. De feitelijke betekenis van de naam Aaksberg is moeilijk te achterhalen. Wel is er sprake van de "Oakerboern", de benaming in Breklenkamp voor de boeren in Duits Breklenkamp. Misschien dat de naam iets te maken heeft met "akeren". Dit woord komt men nog wel eens tegen in markboek en betekende dat men de varkens liet "akeren" bij eikebomen voor de voeding met eikels.

De Aarnink (10 december 1974) in Tilligte.

Deze straat is genoemd naar het nu nog bestaande erf Aarnink (Oarnman). In het schattingsregister van Twente uit het jaar 1475 wordt het omschreven als: "De Hoff to Arning". Het Verpondingsregister van 1601 spreekt van "Arninck" dat toen behoorde aan Antonio Hueskens.

Achterom (18 maart 1969) in dorp Denekamp.

Het feit dat dit weggetje "achter om" het Diepengoor loopt is wellicht de aanleiding voor deze naamgeving geweest.

Agelerbroekweg (3 maart 1970) in Agelo.

Naam is afgeleid van het Agelerbroek (Oagelerbrook).

Ageleresweg (3 maart 1970) in Agelo.

De Ageleres, veelal bestaande uit hoog gelegen bouwland, is reeds lang als cultuurgrond in gebruik. Dit is ook op te maken uit de vele al oude veldnamen, die hier voorkomen. Voordat de maïsverbouw in opmars kwam werd hier overwegend rogge verbouwd. Het werd wel eens "de korenschuur van Twente" genoemd. De plaats in de Ageleres,

waar nu een landkruis staat, heet "n Boakn". Hier vond vroeger op maandag beloken Pasen de brooduitdeling plaats. Nadat door de aanwezige boeren van Agelo was gebeden, werden door hen de grote roggebroden verdeeld aan de armen van de stad Ootmarsum. Het gebruik ging zeer ver terug in de geschiedenis en vond zijn oorsprong om door het geven van liefdesgiften bevrijd te zijn van onweer en hagelslag. Al in het markeboek van Agelo wordt hiervan melding gemaakt.

Ahuisweg (20 december 1962) in Noord Deurningen.

De naam is ontleend aan het erve "Ahuis" nu in gebruik bij de familie Laarhuis. "Ahuis" kan betekenen dat het huisgelegen was aan een waterloop, een "A". Uit het schattingsregister van Twente van 1475 blijkt dat het erf toebehoort aan de graaf van Bentheim. In het Verpondingsregister van 1601 wordt dit erf aangeduid als Aemen (of Aeman).

Het huismerk van Ahuis was van 1672 tot 1717 resp. Luiken en Jan Ahuis.

Akkermaten (17 april 1975) in dorp Denekamp.

Het is moeilijk om deze naam rechtstreeks in verband te brengen met een veldnaam. Immers, een akker is een stuk bouwland en een maat staat voor weiland.

De benaming "Akkermaten" is dus nogal dubieus. Want er zal duidelijk mee bedoeld zijn "Achterste maten", (Achterste moatn), de veldnaam die hier voorkomt.

De Alerdink (27 augustus 1973) in dorp Denekamp.

De straat is genoemd naar het vroeger in het dorp Denekamp gelegen erf Alerdink. In het schattingsregister van Twente van 1475 genoemd als "Alarding". Later heette het erf "Boerrichter" en "Pot". Laatstgenoemde naam leefde nog lang voort in de veldnaam "Potmoat". Het verpondingsregister van 1601 spreekt van "Buerrichter", dat behoort aan Arendt Pott.

In 1653 kocht Wolter Voet van het huis Bögelscamp het erve Alderdink, zijnde een hofhorig kamerlinggoed van de eertijds bisschoppelijke hof van Ootmarsum.

H. Boink
W.A.J. Nijhuis
J.A. den Ouden

(wordt vervolgd).

DE GEZONDHEIDSZORG IN DENEKAMP IN DE OORLOGSJAREN (I)

Hoe kwam ik van de ene dag op de andere in Denekamp? Na mijn doctoraal examen in december 1942 aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam was ik aan de co-assistentschappen begonnen. Eind april 1943 ging alles dicht en een enkele reis Nazi-Duitsland voor studenten die geen loyaliteitsverklaring hadden getekend, gelijk met de Nederlandse officieren. Over die S.D.-oproep waren we het thuis goed eens. "Wat had je gedacht", zei mijn vader, "maar eens even verdwijnen en je niet onder de hoede stellen van die S.D.".

Verdwenen naar Zwolle op een onderduikadres, van waaruit gewerkt kon worden bij dr. d'Hondt internist in het R.K. Ziekenhuis (thans de Wezenlanden). Kort erna ben ik niet zo ver van huis, wat "dieper" weggekropen. In die tijd heb ik goed spinnen geleerd, hetgeen ik nu op oudere leeftijd weer ben gaan doen. Maar omdat ik toch liever met mensen omging dan met wol, heb ik het persoonsbewijs maar veranderd en heb me gemeld bij mijn eerdere werkgever-internist dr. S.v.d.Veen in het Juliana van Stolberg ziekenhuis te Amsterdam (zo heette het ziekenhuis alleen in de oorlog).

Daar wilden ze graag weer een co-assistent terug hebben, werk was er meer dan genoeg. Bovendien kreeg ik alle medewerking om andere co-assistentschappen te doen: chirurgie, gynaecologie-verloskunde, huidziekte en k.n.o. Mede door het overleg met mej. De Hullu, de secretaresse van professor De Kleyn werden kindergeneeskunde, oogheelkunde ook geregeld in Haarlem, in de Mariastichting en het Wilhelmina-gasthuis te Amsterdam.

Op deze wijze was ik klandestien rond. Professor De Kleyn was een angsthals, maar zijn secretaresse had er geen problemen mee om toch te helpen.

Toen mijn laatste kleine co-schap oogheelkunde 15 juli 1944 beeindigd was moest ik zaterdagmorgens bij mej. De Hullu komen, die me zei: "Wij hebben wat voor u gedaan, wilt u nu iets voor ons doen?" Na het ja-woord kwam de vraag of ik naar Denekamp wilde gaan, welk verzoek kwam van de inspecteur Volksgezondheid Utrecht en Overijssel,

dr.Hemmes. Op 17 juli 1944 kwam ik in Denekamp terecht, per trein en per fiets om dokter Mieke Biegan op te volgen. Zij werkte in de grote praktijk van dokter Dierick en deed de visites per fiets.

Om op een DKW RT 98CC te kruipen zag ze helemaal niet zitten en ook het korten van de dagen vervulde haar met zorgen. Van dat kleine wonder heb ik ontzettend veel plezier gehad en soms ook ergenis en ellende. Dat blijkt later nog wel.

Zo kwam er dus een med.drs. met co-assistentschappen in Denekamp. Alleen huidziekte had ik met een tentamentje afgerond bij dr.Postma. We wisten dat dr.Pelser, dr.Thiadens, dr.Bommel van Vloten e.a. bij problemen de helpende hand zouden bieden en zo nodig extra steun wilden geven.

De fiets, het 98 cc DKW-tje en bij sneeuw de arreslee van de heer Laan met een goede voerman in de persoon van Henrie Derkman, sleepten ons mede door die laatste oorlogswinter.

Over het DKW-tje en zijn kuren waren wel eens knappende ruzies met een Denekampse garagehouder.

Wat van dokter Dierick natuurlijk geweldig goed is geweest, was dat hij een vat vol benzine tussen de bessenstruiken had ingegraven voor kwade dagen. Olie voor bovensmering was er ook, zodat we het goede drankje voor het "renpaard" konden brouwen. Op ongelegen momenten had het kleine monster nog wel eens kuren, ondermeer had hij een hekel aan nat weer. Ik heb hem wel eens een trap gegeven, maar dat hielp ook al niet. Dan was het "skoewn". Als het ding bij rustig weer me regelmatig zoemend vervoerde, moest ik vaak meeneuriën. Argwaan en jaloezie bij de Pruus natuurlijk, maar man en motor kwamen de winter door. Als het ding nog bestond liet ik hem reviseren en "opzetten". Het was, om zo te zeggen, voor ons het paard, dat toen de haver verdiende. Het rijbewijs, wat je er toen voor moest hebben, bezat ik niet. Geen mens die er om vroeg, men had wel andere zaken aan het hoofd. Desondanks kon ik er vrij snel mee overweg, soms te snel.

G.van Zadelhoff.

(wordt vervolgd).

IETS UIT DE GENEALOGIE VAN GORTEMAKER

Wanneer je bezig bent met genealogie-onderzoek kan het best wel interessant zijn eens een zijspoor in te slaan. De gerechtelijke archieven, die overigens pas na honderd jaar voor inzage beschikbaar zijn, geven daarvoor veel mogelijkheden. Zo ervaar ik dat ook bij mijn familienaamonderzoek naar Gortemaker.

Zo kwam ik een vonnis tegen van 26 maart 1863 uitgesproken door de Arrondissementsrechtbank te Almelo, waar het navolgende vonnis werd gewezen:

"De Arrondissements-Regtbank te Almelo, provincie Overijssel, regtdoende in strafzaken, heeft gewezen het volgende vonnis: In zake van het Openbaar Ministerie en Z.Exc. den Minister van Financiën, ter vervolging van den Provincialen Directeur der Directe Belastingen, in- en uitgaande regten en accijnsen te Zwolle, comparerende bij Mr. Georg Roijer fungerend Rijksadvocaat in de Provincie Overijssel, van ambtswege eischers, bij exploiten van den 6e en 3e maart 1863.

Tegen

Gradus Gortemaker, oud 25 jaar, landbouwer, geboren en wonende in de buurtschap Tilligte, gemeente Denekamp, ter zake, dat hij op den 12e oktober j.l. in de buurtschap Tilligte, gemeente Denekamp, op het terrein bedoeld bij art. 177 der Algemene wet van 26 augustus 1822/Stbl. no.38 buiten route of heerbaan en zonder document, zoude hebben vervoerd een zakje met vijf pond zout.

De Regtbank:

Gehoord de voordragt der zaak door den fungerenden Rijksadvocaat en het O.M.

Gelet op het door den Substituut Griffier voorgelezen procesverbaal van aanhaling den 14e oktober 1862 opge maakt, door J.W.M. Spee en B.J. van Mensch Commiezen der derde en vierde klasse bij 's Rijksbelastingen gestationeerd te Lattrop, voorzien van hunne aanstelling en op den eed, door hen aan den lande gedaan den 15e oktober 1862 in handen van den Burgemeester van Denekamp beëdigd en den volgende dag ten kantore van Almelo tegen een

regt van f.1,10½ en debet geregistreerd.
Gehoord den beklaagde in zijne antwoorden en verweringen.
Gehoord enz....."

Dan volgt het vonnis.

"Overwegende dat door het hiervoren omschreven proces-verbaal, opgemaakt door de gemelde ambtenaren bij 's Rijksbelastingen, behoorlijk beeëdigd en geregistreerd, wordt bewezen, dat beklaagde op den twaalfden oktober j.l., in de buurtschap Tilligte gemeente Denekamp, op het terrein bedoeld bij art. 177 der Algemene wet van 26 Augustus 1822, Stbl. no. 38 buiten route of heerbaan en zonder document, heeft vervoerd, een zakje met vijf pond zout, waarmede hij door gemelde beambten is aangehouden en bekeurd. Overwegende dat zoodanige handeling van beklaagde behoort te worden gequalificeerd, als vervoer van zout, de hoeveelheid van één pond te bovengaan, op het onvrije terrein, buiten route of heerbaan en zonder document, strijdig aan de bepaling van art. 49 der wet van 26 April 1852, Stbl. no. 93 en strafbaar ingevolge art. 205 j^o art. 219 der Algemene wet voornoemd. Verklaart het feit aan de beklaagde bij dagvaarding ten laste gelegd en zijne schuld aan hetzelve, wettig en overtuigend bewezen.

Gelet op art. 207, 222, 227 en 230 van het Wetboek van Strafvordering en art. 52 van het Wetboek van Strafrecht. Veroordeelt denzelven diensvolgens op grond van even-gemelde wetsartikelen tot eene gevangenisstraf voor den tijd van eene maand, alsmede in de kosten der procedure, geliquideerd ter somma van f.3.03½, excutabel bij lijfswang.

Verklaart eindelijk het ten deze aangehaalde zakje met vijf pond zout verbeurd.

Aldus gewezen te Almelo, door de heeren Mrs.J.Kalff, President, J.H.Warnaars en J.van Riemsdijk, regters, bij afwezigheid van den heer Mr.J. van Riemsdijk uitgesproken ter openbare terechtzitting van den 26e Maart 1863 in tegenwoordigheid der beide andere voormelde heeren, die dit vonnis met den Sultituut Griffier hebben geteekend, mitsgaders van het Openbaar Ministerie.

(Expeditie afgegeven)

w.g. J.Kalff

In debet geregistreerd te

Almelo den 19 Mei 1863, tegen w.g. J.H.Warnaars

een regt van f.1,10½
De Ontvanger
(get) Poulie.

w.g. J.van Riemsdijk
w.g. Onleesbaar"

Wat blijkt nu uit dit vonnis. Het zout was in die tijd zeer schaars. Om er wat bij te verdienen ging men smokkelen. Als je de gerechtelijke stukken uit die tijd doorleest zijn het allemaal bewoners van Breklenkamp, Lattrop en Tilligte die voor dit delict veroordeeld werden, waaronder zelfs kinderen van zeven en acht jaar.

Bij vonnis van 18 december 1883 werd Gradus Gortemaker wederom door de Arrondisementsrechtbank te Almelo veroordeeld.

Wat had hij nu weer uitgehaald?

Op 16 mei 1883 heeft hij een strafbaar feit gepleegd door 22½ liter gedistilleerd (jenever) te smokkelen. De ten laste legging was: Het frauduleus vervoer van gedistilleerd in de gemeente Denekamp. Hiervoor kreeg hij bij verstek, bij vonnis van 18 december 1883, twee maanden celstraf. Bovendien werd hij veroordeeld in de kosten van het geding, zijnde f.9,92½. Deze Gradus Gortemaker heeft ook nog een gratieverzoek ingediend bij de rechtbank. De rechtbank heeft het gratieverzoek voor advies gezonden aan de burgemeester van Denekamp. Op 13 februari 1884, schrijft de burgemeester van Denekamp, G.W.Hoogklimmer, hierover aan de Officier van Justitie te Almelo: "Naar aanleiding Uwer apostille d.d. 6 februari j.l. L.B. no. 71 onder terugzending van het adres om gratie van G. Gortemaker, arbeider alhier, heb ik de eer U Edelachtb. te berichten dat mij omtrent de toedracht der collange niets is bekend geworden. Dat de gemeentegeneesheer Dr. Baron Sloet mij verzekerd heeft, requestant niet verboden te hebben naar Almelo te gaan, dat ook diens vrouw nooit zo ernstig ziek is geweest".

Op 27 juni 1884 werd het request om gratie afgewezen, waardoor hij twee maand celstraf moest opknappen.

Wie was nu deze Gradus Gortemaker?

In 1860 woonde hij op het adres Tilligte 64, in 1880 Lattrop 94a en in 1900 Lattrop 88. Gradus, ook genaamd Gerardus, werd geboren in Tilligte (gemeente Denekamp) op 14 mei 1836 en is overleden te Lattrop (gemeente

Denekamp) op 30 december 1914. Hij heeft de hoge leeftijd bereikt van 88 jaar. Is dit te danken aan het veelvuldig smokkelen?

Hij trouwt te Denekamp op 7 september 1864 met Maria Oude Bennink, geboren te Weerselo op 11 oktober 1837 en overleden te Lattrop op 6 januari 1901. Zijn beroep was landbouwer. Uit dit huwelijk werden zes kinderen geboren: * Aleida, geboren 11 oktober 1865 en gestorven 25 juli 1886 te Weerselo, ongehuwd; * Gezina geboren 3 maart 1867 en gestorven 8 januari 1931 te De Lutte (gemeente Losser), zij trouwt op 27 april 1892 in Losser met Gerardus Olde Kleine Kavik (1 november 1853 - 31 januari 1928), geboren en gestorven te De Lutte.

* Jan Hendrik Hendrikus, geboren 16 oktober 1869 en overleden 4 december 1927 te Losser, van beroep landbouwer, trouwt 28 juni 1896 met Hendrika Schabos, geboren te Breklenkamp (gemeente Denekamp) op 2 december 1846. Uit dit huwelijk werden geen nazaten geboren

* Johanna, geboren 11 maart 1871 en gestorven 21 april 1872

* Johanna, geboren 6 september 1873 en overleden te Lattrop op 22 augustus 1953. Zij trouwt 23 oktober 1914 in Denekamp met Hermannus Maseland, geboren en gestorven te Lattrop op resp. 17 november 1875 en 11 augustus 1965. Hij was van beroep landbouwer

* Johannes, geboren 8 april 1877 en gestorven 25 maart 1962 te Denekamp, van beroep boerenknecht, ongehuwd.

Deze tak van Gortemaker is dus uitgestorven. Gerardus had nog een broer nl. Gerrit Jan geboren 16 februari 1830. De nazaten van deze Gerrit Jan leven tegenwoordig in Zenderen, Bornebroek, Borne en Hengelo.

G.J.F. Gortemaker.

Wat meert nich wil
Dat neamp april.

DE WIELEWAAL

Al vanaf mijn kinderjaren heb ik leren zien hoe mooi, hoe schoon en rijk mijn geboorteplekje Oost Twente is. Reeds vanaf mijn prilste jeugd voelde ik mij sterk tot de natuur aangetrokken. Heel vroeg al leerde ik van mijn vader namen van verschillende bloemen, vogels en andere dieren, zoals hondsbloem, ewwelbeern, poaskekeals, poaterklimop, zengnvenien, robolt, moanknup, stoekeaskes, grommelloof, vöggelvoot, hazenbroad, kroazn, laampenpuuster, kiejwk, stoark, hearmke, ulk, vroot, loakvöske en nog veel meer van die mooie Twentse namen.

Maar voor de wielewaal had mijn vader een zeer mooie naam. Die noemde hij "Hendrik van 't Ekelhof". Vaak wees hij mij op het jodelend gefluit van de wielewaal.

"Hendrik van 't Ekelhof, het eeuwig leven", zo zong hij hem na. Deze mooie klanknaboetsing is mij altijd bijgebleven en ieder voorjaar, zodra ik de jodelende zang van de wielewaal weer hoor, zing ik hem na: "Hendrik van 't Ekelhof, het eeuwig leven".

De wielewaal is een prachtige vogel en behoort tot een van de mooiste, boeiendste en opvallendste vogels van onze bossen en parken. Wanneer we die vogel een keer gezien hebben, vergeten we hem nooit meer. Hij is de enige vertegenwoordiger van zijn tropische familie die zich naar het Noorden toe heeft verspreid. Hij komt in Europa voor tot het Zuiden van Groot Brittanië en Zweden en Oostwaarts tot Zuidwest Siberië. Ook komt hij voor in de delen van Noordwest Afrika en Azië. Het is een uitgesproken trekvogel die gedurende de zomermaanden maar zeer korte tijd bij ons te gast is.

Hoewel de wielewaal schitterend van kleur is ziet men hem, jammergenoeg, maar zelden. Het is een zeer schuwe vogel die maar weinig op de grond komt. Hij baadt graag en daarvoor komt hij zo nu en dan wel eens naar beneden. Verder houdt hij zich grotendeels op in de kruinen van bomen, waar hij ook zijn voedsel zoekt. Hij is een christelijke vogel die vaak biddend boven een

boomkruin staat op zoek naar proviand.

De hoofdkleur van het mannetje is prachtig goudgeel, de vleugels, het midden van de staart en een vlek tussen de snavel en het oog, zijn zwart en de rest heldergeel. Dit geheel wordt volmaakt door de karmijnrode ogen en bruinrode snavel en de dooiergele buitenste staartpennen. Het vrouwtje is van boven geelgroen, de stuit is meer geel en de onderzijde is grijswit met donkere strepen. De jongen zijn eveneens zo gekleurd.

De wielewaal komt ieder jaar laat in ons land aan. Meestal eind april begin mei. Niet omdat hij zich een voorname gast voelt of dit aan zijn prachtige verenkostuum verplicht is, integendeel. Hij komt uitgesproken laat omdat het een insecteneter is die afhankelijk is van volledige bebladerde boomkruinen, waarin ze hun voedsel moeten zoeken en waar ze natuurlijk ook hun wiegje moeten bouwen.

Omdat hij omstreeks Pinksteren arriveert noemen ze hem ook wel eens Pinkstervogel. De wintermaanden brengt hij door in tropisch Zuid Afrika.

Uit de spaarzame terugmeldingen van ringgegevens kunnen we de trek van de wielewaal afleiden. Deze gaat via Italië en niet via Spanje, zoals eerder werd vermoed, dwars over de Sahara naar tropisch Afrika. Dit wordt aangetoond door vogels die teruggevonden werden in het hartje van Zaïre. De trek via Italië wordt bevestigd door berichten van afschot van wielewalen aan de zuidkust van Italië en op Malta.

Eind april, begin mei, komt hij weer uit Zuid Afrika in ons land terug. Het is een nachttrekker die overdag zijn voedsel moet zoeken in de kruinen van de bomen en 's nachts zijn tocht verder moet zetten. Bij zijn terugkomst in het voorjaar neemt hij vermoedelijk een andere weg en trekt dan over Tunesië. Dit noemt men "Schleifenzug". Van "Schleifenzug" spreken we als bepaalde vogelsoorten op de terugtrek over andere gebieden vliegen, dan zij dit op de tocht naar het winterkwartier deden.

Twee keer per jaar vliegen onze vogels heen en weer tussen de continenten. Hun aankomst en vertrek markeert de seizoenen. Vroeger heb ik mij wel eens dikwijls afgevraagd waar die vogels toch wel niet naar toe zouden gaan. Hierop kreeg ik nimmer antwoord. Niemand kon mij het vertellen.

Maar dankzij het ringonderzoek weten we nu precies waar ze naar toe trekken. De lange weg naar hun winterkwartier en terug is niet zonder gevaren. Veel vogels zullen het winterkwartier nooit bereiken. Overal loeren de gevaren. Talloze vogels worden door slecht weer verrast en verdrinken in de golven van de zee. Het eerst zijn aan de beurt de vogels met onvoldoende vetreserves. Zij halen het winterkwartier zeer zeker niet. Het aantal jagers en vangers in het Middellandse zeegebied is enorm groot. In Frankrijk zijn er ruim twee miljoen en in Italië ruim anderhalf miljoen. Het kleine Malta telt maar liefst vijftienduizend jagers op een totale bevolking van ruim 300.000 zielen. Gezamenlijk vangen en schieten deze lieden gigantische aantallen trekvogels. Op Malorca bijvoorbeeld worden jaarlijks ongeveer drie miljoen vogels gevangen en geschoten. De Cyprioten vangen naar schatting tien tot twintig miljoen trekvogels per jaar. In Italië, Frankrijk en Spanje liggen de aantallen nog veel hoger. Overal in het Middellandse zeegebied staan geweren, luchtbuksen, lijfstokken, strikken, beugels, vallen, klemmen en netten klaar om vogels te verschalken. Ook onze wielewaal wordt niet ontzien. Louter voor plezier worden de vogels gedood. Het zijn er honderdenmiljoenen per jaar. De vogels die naar tropisch Afrika trekken leggen twee keer per jaar een afstand af van ongeveer 600 km; dit is heen en terug zo'n 1200 km. Bij het oversteken van de Middellandse Zee en de Sahara volgt een tocht van ongeveer drie dagen vliegen zonder mogelijkheden om te rusten of te eten.

Ik ben er van overtuigd dat deze massale vogelslachting, ons allen tegen de borst stuit. Het is te hopen dat hieraan snel een einde wordt gemaakt. Gelukkig zijn de betrokken vogelsoorten in staat deze verliezen op te vangen door hun talrijke nakomelingen. Zou dit niet het geval zijn dan zouden wij het zonder vogels moeten stellen en dan was het euvel niet te overzien.

Ieder jaar zie ik de wielewaal met blijdschap tegemoet. Zijn aankomst wordt in het voorjaar onmiddellijk door het mannetje aangekondigd met zijn juichende jodelroep "diedudlioo", dat zeer ver in de omtrek te horen is. Het is een helder gefluit, dat veel lijkt op "oriool", waar veel namen en vermoedelijk ook de wetenschappelijke benaming "Oriolus oriolus", van is afgeleid.

De wielewaal is een volhardende zanger die zijn lied oneindig herhaald. Prachtig is het om zijn jodelende zang door het bos te horen schallen. Uren kan ik daar naar luisteren. Zo nu en dan speel ik wel eens een spelletje met hem. Ik stel mij dan goed verdekt op en fluit zijn deuntje na. Het lukt mij dan steeds om hem op enkele meters afstand van mij te lokken. Dit moet natuurlijk wel in de paartijd gebeuren anders lukt het zeer zeker niet. Hij heeft dan een bepaald territorium afgebakend waar hij geen andere minnaar dult. Ik heb dit spelletje ook wel eens geprobeerd met een bandrecorder en dit ging uitstekend. Eerst had ik het geluid een tijdlang opgenomen. Toen ik het geluid even later weer de ether inzond kwam de vogel op zijn eigen geluid af en dook keer op keer over de bandrecorder, die ik met dennegroen had gecamoufleerd, in de veronderstelling met een rivaal te doen te hebben. Op die manier kun je heel veel vogels naar je toe lokken.

Het nest van de wielewaal is een waar kunststukje. Het wordt opgehangen in een horizontale vork van een tak. Het nest is vrij diep en van boven iets vernauwd, zodat de eieren en of jongen er niet bij harde wind kunnen uitvallen. Het nest wordt vervaardigd van vezels, draadjes, wortels, wol, snippertjes papier, touwtjes, lappen etc. Eerst worden er lange vezels om de takken gevlochten. Daarop en daar doorheen wordt dan het overige materiaal verwerkt, zodat er een stevig nestje ontstaat.

Het aantal eieren dat wordt gelegd is meestal vier, soms vijf of zes. De eitjes zijn zwak glanzend met schaarse zwartbruine vlekken, met aan de stompe pool paarsgrijze ondervlekken. Bij het broeden wisselen de partners elkaar af, waarbij het vrouwtje het hooftaandeel heeft. Na ongeveer veertien dagen komen de jongen uit het ei en verlaten na ongeveer twintig dagen het nest, maar het familieverband blijft nog geruime tijd gehandhaafd.

Van de wielewaal heb ik vele nesten gevonden. Natuurlijk heb ik ook vele jonge wielewalen geringd. Maar jaren geleden, het was in de zomer van 1959, vond ik een prachtig nestje van een wielewaal. Dit nest zat in een elzeboom, op het Diepengoor in Denekamp. Het was geheel vervaardigd van schapenwol, een echt wollen wiegje dus.

Het nest bevond zich op een hoogte van ongeveer vier meter. In het nest lagen vier eieren. Toen ik enige tijd later weer ging kijken lagen vier jonge kersenspikkers in het nest. Nadat ik die jongen geringd en ze uitgevlogen waren heb ik het nest met tak en al uit de boom gezaagd en geschonken aan het museum Natura Docet te Denekamp, waar het mogelijk nog ergens wordt bewaard.

De wielewaal heeft vele namen. In Duitsland noemen ze hem o.a. pierol, wiedewol, kirschenpirol, pfingstervogel, schulz von millo, goldamsel, golddrosse, feigenfresser, pfeilholder, gelbe rake en gelbamsel.

In Friesland noemen ze hem vanwege zijn roep "gielegauw", in Gelderland "Pietje van Ruurlo". Ook heeft hij ergens in den lande de naam "Pieter Leo". In Brabant heeft hij de naam "gele wielewauw". Men noemt dit een onomatopée, hetgeen klanknabootsing betekent.

Ook in Twente kennen we van die mooie klanknabootsing. Zoals u reeds hebt kunnen lezen vertaalde mijn vader de klanknabootsing van de wielewaal als "Hendrik van 't ekelhof, het eeuwig leven". In Denekamp hoorde ik ongeveer hetzelfde zoals: "Hendrik van 't ekelhof, ze zint nog nich riep" en "Hendrik van 't ekelhof, ik pluk die de riepen of". In Tilligte hoorde ik de klanknabootsing als: "Zum poond veur ne guldn, ze wan lekker".

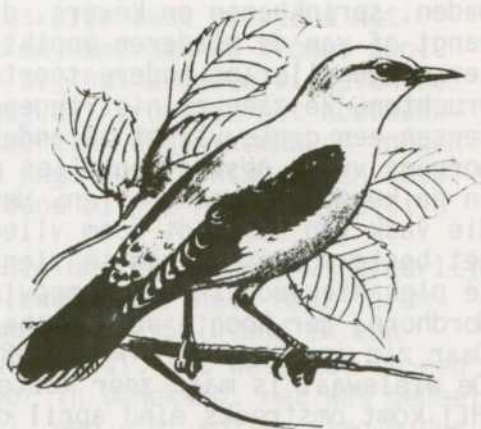
Uit het vorenstaande blijkt dan ook wel dat de wielewaal een echte kersenrover is. Het is een schuwe vogel die zich voortdurend ophoudt in de toppen van de bomen. Hij voedt zich met allerlei insecten, zoals rupsen, vlinders, maden, sprinkhanen en kevers, die hij in de vlucht vangt of van de bladeren oppikt. Hij is verzot op kersen en allerlei andere soorten bessen en zachte vruchten. Ze zien er niet tegenop om voor een paar kersen een grote vlucht te ondernemen. Wanneer je 's morgens vroeg opstaat en alles nog rustig is kun je hem in de kersenboom aantreffen. Het is een onrustige vogel die vaak van boom tot boom vliegt. Dit is dan ook nog het beste moment om hem te zien te krijgen. Een geschikte plek hiervoor in onze omgeving is het kanaal Almelo-Nordhorn, ter hoogte van Volthe en het Agelerbroek. Daar zie je hem vaak over en weer vliegen.

De wielewaal is maar zeer korte tijd bij ons te gast. Hij komt omstreeks eind april of begin mei en verdwijnt weer in augustus.

Omstreeks eind juli - half augustus verzamelen ze zich weer voor de grote en gevaarlijke tocht naar tropisch Afrika.

Hoewel ik de wielewaal altijd een prachtige vogel vond en hem ieder jaar graag zag komen, bracht zijn vertrek mij meestal in een weemoedige stemming. Zo ongeveer half augustus hoorde ik de messcherpe roep van hele troepen wielewalen, die zich naast onze woning in het loofhout verzamelden voor de grote terugtocht naar hun winterkwartier. Mijn hart was dan met weemoed vervuld. Niet zo zeer omdat ik weer voor lange tijd afscheid moest nemen van deze zo mooie vogel, maar temeer omdat ik dan binnenkort weer afscheid moest nemen van die heerlijke vakantie. Het nieuwe schooljaar stond weer voor de deur en dit betekende voor mij het einde van het vrije leven. Bij het vertrek van al die vogels vroeg ik mij steeds weer af waarheen ze zouden gaan.

W.A.J.Nijhuis.

De Wielewaal.

OUDSTE JOODSE BEGRAAFPLAATS TE DENEKAMP

In 't Onderschoer 1/1980 heeft een beschrijving gestaan van de grafzerken op de "jongste" joodse begraafplaats (+ 1885 - 1940) aan de Knik te Denekamp.

Op de nabijgelegen oudere joodse begraafplaats staan negentien zerken, waarvan de opschriften in 1961 door H. W. Corwin uit Oldenzaal zijn onderzocht. Mede aan de hand van het resultaat daarvan is de volgende beschrijving gemaakt. Naast de negentien hierna genoemde personen zijn hier natuurlijk wel meer personen begraven, waarvan echter geen grafsteen (meer) is.

1. Esther Bendien, geboren Hompes; geboren Uelsen 1762; overleden 14-9-1817; (vrouw van Juda Levi Bendien; dochter van Hompes Josef en Eva Jacobs).
2. Raphaël Heyman Denekamp, die zich Hedeman noemt (de fabrikant); geb. Denekamp 1781; overleden 2-6-1843; (zoon van Raphael Heyman en Hendrine Elkus).
3. Judith Jacob Elkus; geb. Denekamp 1800; overleden 12-7-1855; (vrouw van nr.2; dochter van Jacob Elkus en Sibbille Jacobs); Elkus heet volgens de steen: Cohen Elkus.
4. Rachel Levie Polak; (dochter van Gottlieb (Levie) Polak en Betje Samuel); geboren Wildervank 1801; overleden 13-11-1849; (vierde vrouw van Daniël Samuël ten Brink).
5. Daniël Samuël ten Brink; geboren Nordhorn 3-12-1808; overleden 5-1-1891; (zoon van Salomon ten Brink en Lotje Neteri; vrouw van nr.11; eerder van Hendrika Knorrega en van Catharina Knorrega); Op de steen: Raphaël, de zoon van Samuël, gestorven in ouderdom en verzadigdheid.

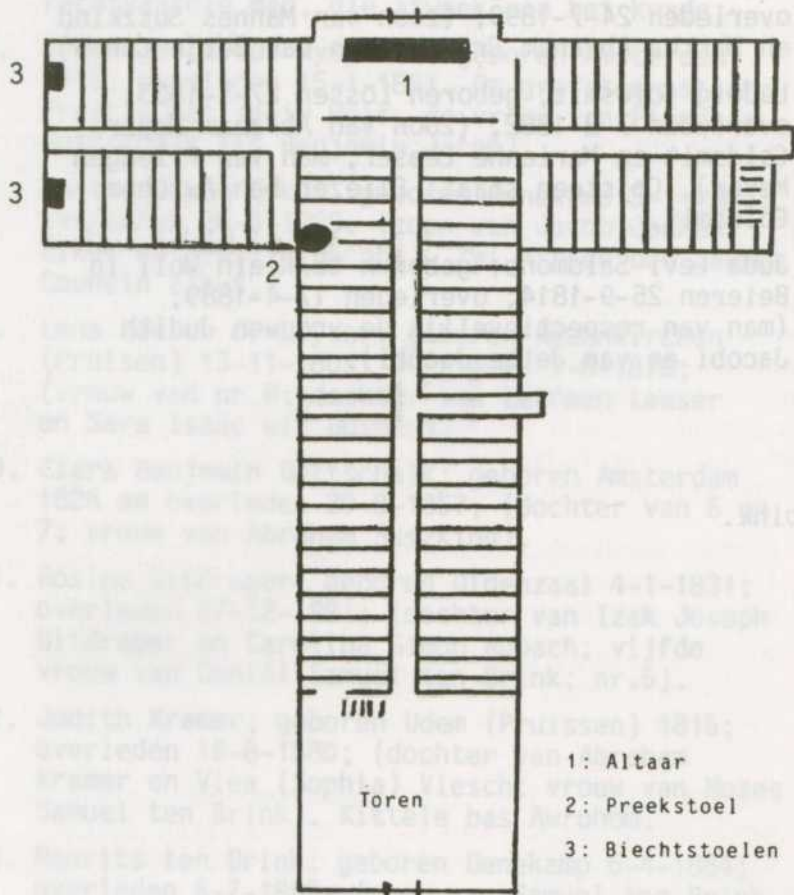
6. Jacob Gottschalk; geboren Vechta (Oldenburg); overleden 17-2-1863. Op grafsteen staat: Jacob de zoon van Pinechas (Benjamin Jacob). Een rechtvaardig man, die afweek van het kwade.
7. Vrouwtje Davids Wymperla; geboren Amsterdam 1799; overleden 15-1-1861. Op grafsteen staat: Fraatje bas Zeëiv Wolf, de vrouw van Pinechas Gottschalk (is Benjamin Jacob).
8. Hartog Jacob Elkus; geboren Denekamp 3-1-1805; overleden 26-3-1869. (zoon van Jacob Jochem Elkus en Sybille Jacobs). Zwi Hirsch ben Jaäkov Couhein Elkus.
9. Lena Leeser of Leyser; geboren Neuenkirchen (Pruisen) 13-11-1805; overleden 7-8-1876; (vrouw van nr.8; dochter van Leffman Leeser en Sara Isaäc uit Dülmen).
10. Clara Benjamin Gottschalk; geboren Amsterdam 1826 en overleden 20-8-1857; (dochter van 6 en 7; vrouw van Abraham Suszkind).
11. Rosine Uitdrager; geboren Oldenzaal 4-1-1831; overleden 27-12-1881; (dochter van Izak Joseph Uitdrager en Carolina Simon Aubach; vijfde vrouw van Daniël Samuël ten Brink; nr.5).
12. Judith Kramer; geboren Udem (Pruisen) 1816; overleden 18-8-1880; (dochter van Abraham Kramer en Viea (Sophia) Vlesch; vrouw van Moses Samuel ten Brink). Kittele bas Awrohom.
13. Maurits ten Brink; geboren Denekamp 6-4-1884; overleden 6-7-1889; (zoon van Samuel ten Brink en Minna van der Walde).
14. Hinderina van der Walde; geboren Emden 22-8-1855; en bij bevalling overleden 7-12-1888; (dochter van Jacob van der Walde en Hinderina van Cleeff, vrouw van Izak ten Brink).
15. Moses, de zoon van Izak ten Brink en Hinderina van der Walde; geboren 7-12-1888; overleden 7-12-1888.
16. Moses Samuel ten Brink; geboren Nordhorn (Pruisen) 3-6-1806; overleden 13-4-1883;

(man van nr.12; zoon van Samuel ten Brink en Charlotte Herz Rosenthal).

17. Salomon Suszkind; geboren Denekamp 1-12-1823; overleden 24-7-1899; (zoon van Mannes Suszkind en Martha Abraham Cracau; man van Betje Cohen).
18. Ludwig Goldsmit; geboren Losser 27-5-1823; overleden 7-2-1882; (zoon van Abraham Meyer Goldsmit en Marianne Leeser; man van Friedgen Meyer). Op steen staat: Eliëzer ben Awrohom Goldsmit.
19. Juda Levi Salomons; geboren te Klein Woll in Beieren 25-9-1814; overleden 17-4-1889; (man van respectievelijk de vrouwen Judith Jacobi en van Jette Jacobi).

H.Boink.

Voor mensen, die geloven dat gelijk hebben belangrijker is dan gelijk krijgen, is de omgang met anderen moeilijker dan nodig is.

UIT DENEKAMPS KERKGESCHIEDENIS (VIII)

De uitbreiding van de Sint Nicolaaskerk in 1912.

Omdat het in september 1987 vijfenzeventig jaar geleden is dat de Sint Nicolaaskerk, zoals ze er nu staat, in gebruik genomen is, willen we dit jaar iets vertellen over de gang van zaken tijdens de bouw en de ingebruikneming van de vergrote kerk.

Nog voor de katholieken van Denekamp de oude dorpskerk, door een decreet van koning Lodewijk Napoleon, per 1 januari 1810 officieel weer in bezit kregen, waren ze reeds bezig met een uitbreiding. De kerk, die binnenwerkse afmetingen had van 18 bij 9 meter, was veel te klein voor de toenmalige parochie. Van zandsteen, die de boeren uit Gildehaus haalden, werd er dwars voor de oude kerk een rechthoekig stuk bij aangebouwd. Het schijnt dat er toen niet zo bijzonder gebouwd is, want een deskundige, die de kerk vóór 1910 bezocht, schreef dat het nieuwe gedeelte uitwendig recht en slecht en van binnen geheel wit, met een gestucadoord plafond, zonder enig belang was.

Uitgaande van foto's en schetsen van de toen vergrote kerk zal ze in die tijd naar ruwe schatting plaats hebben geboden aan ongeveer 500 parochianen.

In 1886 was het aantal communicanten opgelopen tot ongeveer 3000, waarvoor de kerk toen eigenlijk al weer te klein was. Geen wonder dat men in die tijd al met plannen rondliep voor een nieuwe uitbreiding of zelfs voor het bouwen van een geheel nieuwe kerk.

In 1893 vierde de toenmalige pastoor Van den Bosch het feit dat hij 25 jaar pastoor was in denekamp. Vieren is hier eigenlijk niet het juiste woord. Mulders, het hoofd van de dorpsschool, hoorde toevallig eens dat de pastoor de volgende dag deze mijlpaal zou bereiken en hij meende dat dit echt niet ongemerkt voorbij zou mogen gaan. Dezelfde avond hield het kerkbestuur met een twintigtal parochianen een vergadering, waarop besloten werd om de volgende dag in de parochie een collecte te houden.

Elk van de aanwezigen kreeg een intekenlijst mee en werd een gedeelte van de parochie aangewezen. De volgende avond kwam men opnieuw bij elkaar. Toen bleek dat er ruim f.900,- bijeen was gecollecteerd. Dezelfde avond werd het geld met de beste wensen van de parochie aan de pastoor overhandigd. "De pastoor", zo schrijft Mulders "was zeer getroffen door dit onverwachte huldeblijk, uitte zijn oprechte dank en nodigde kerkmeesters en collectanten voor de volgende avond uit in de kapel". De kapel was de zogenaamde biecht- of congregatiekapel die opzij van de toenmalige pastorie, nu zustershuis, stond en in 1915 werd afgebroken om plaats te maken voor de meisjesschool.

In de kapel stond de volgende avond een feesttafel klaar. Tijdens het feest nam pastoor Van den Bosch het woord en deelde mee dat hij het aangeboden geld zou gebruiken voor de aanschaf van een nieuwe ciborie. Verder vertelde hij de aanwezigen dat hij de twee huizen naast de kapel, die hij al eerder had aangekocht, zou schenken aan de kerk. Wanneer er een nieuw godshuis zou worden gebouwd, zou daar plaats zijn voor een noodkerk.

De bouw van een nieuwe kerk was verder het hoofdthema van deze feestavond. Men besloot een penningvereniging op te richten, die zich zou belasten met het inzamelen van geld voor dat doel. De pastoor gaf te kennen dat hij royaal zou bijpassen als de parochie een flink fonds bij elkaar zou brengen.

De penningvereniging kwam kort daarop tot stand en meester Mulders werd aangewezen als algemeen penningmeester en administrateur. De lijsten van Beuningen ontbreken, die van Noord Deurningen en van dorp en buurtschap Denekamp zijn waarschijnlijk compleet.

Deze lijstcollecte startte op 1 januari 1895. De bijdragen die meest per week werden toegezegd en betaald, varieerden van een en twee cent tot f.1,50 per week; sommigen betaalden een bedrag per jaar van f.25,- of f.50,-; weer anderen betaalden een bedrag ineens. De huishoudster van pastoor Van den Bosch, Anna Wennekens, betaalde zesendertig gulden per jaar aan de nieuwe kerk mee.

Dat er ook door parochianen mee werd gedacht over de kerkbouwplannen bewijst een brief van 6 december 1894 uit Beuningen, waarin werd voorgesteld om de stenen, be-

benodigd voor de nieuwe kerk, zelf te gaan bakken. De onbekende maar wel ontwikkelde briefschrijver dacht dat, als de stenen door de parochianen zelf werden gebakken, ze ongeveer zes gulden de duizend zouden gaan kosten. Hij had daartoe geïnformeerd in het dorp. Daar kostten de beste gevelklinkers zestien gulden per duizend en de mindere soorten elf à twaalf gulden de duizend. Zodat door zelf stenen te bakken, zo was zijn conclusie, vele duizenden waren te verdienen. Klei was er volgens de mening van de onbekende brieven-schrijver genoeg te vinden in de nabijheid van de harde weg op kleine afstand van het tolhek. Hij stelde voor te beginnen met een "veld-brand" (veldoven? H.A.), waarvoor de benodigde stenen met de hand konden worden gevormd. De aanleg hoefde dan nog geen f.500,- te kosten. Hij zelf had reeds twee van dergelijke inrichtingen (ovens) in het leven geroepen. Verder wilde hij bijtijds op verschillende plaatsen klei delven en er enkele stenen van maken, om ze te laten bakken in verschillende fabrieken. Wanneer de resultaten op het oog bevredigd waren, wilde hij die zelfgemaakte stenen enkele jaren samen met stenen van bekende fabrieken en kwaliteiten in het groeiende gras laten liggen om te zien welke invloed het weer, het vocht en het zuur uit de planten had op de stenen. Verder meende hij dat mensen, bekend met deze nijverheid, wel te vinden waren in de gemeente en veronderstelde hij dat de hoofdgedachte van zijn opmerkingen tenminste voor enige leden van het kerkbestuur niet nieuw was. Opdat zijn korte betoog de beweging van het bestuur zo weinig mogelijk zou vertragen vraagt de onbekende schrijver geen antwoord. Vandaar ook geen ondertekening, naam en adres (?). "Maar", zo eindigt de brief, weet het bestuur een voordeeligere weg dan diene deze poging om de algemeene welvaart te steunen en zoo den gang te bespoedigen, als eene uiting van welwillendheid".

De goede raad van de Beuninger briefschrijver is niet opgevolgd, want de stenen zijn later normaal gekocht. In 1897 had men dank zij de penningvereniging en de bijdragen van de pastoor al f.67.000,- in kas. De pastoor was toen van mening dat wel met de bouw van de kerk kon worden begonnen. Hij had zelfs al een architect gevonden, een zekere Groenendaal uit Noord Brabant. Deze had ook in Helvoirt een kerk gebouwd, welke als

voorbeeld zou kunnen dienen voor de in Denekamp te bouwen kerk. Het gedeelte dat er in de jaren 1810/1813 bij aan was gebouwd, zou worden afgebroken en de oude kerk zou in zijn oorspronkelijke vorm van vóór 1810 worden teruggebracht. Er naast zou een nieuwe kerk met pastorie worden gebouwd vlak voor de Oldenzaalsestraat. Met de reeds gemaakte tekening ging de pastoor naar Utrecht om daar de goedkeuring voor de bouwplannen te krijgen. In Utrecht had men bezwaren tegen twee kerken vlak naast elkaar. Men wilde de zaak eerst nog eens grondig onderzoeken. Geruime tijd later kwam er bericht dat men wel voor het plan was om de oude kerk te behouden, maar niet als een afzonderlijk gebouw.

Pastoor Van den Bosch heeft geen andere plannen voor een nieuwe kerk gemaakt. Hij liet de bouw ervan maar over aan zijn opvolger. Meester Mulders, die als hoofdonderwijzer geregeld bij de pastoor over de vloer kwam, dacht dat ook de mening van Anna, de huishoudster, bij de beslissing van de pastoor een rol kan hebben gespeeld. Zij wilde namelijk geen nieuwe pastorie en binnenshuis schenen haar wensen, op zijn zachts gezegd, zwaar te wegen.

Jaren eerder, al onder het pastoraat van de voorganger van pastoor Van den Bosch, was er ook al sprake van dat de kerk te klein werd. Op 27 september 1856 schreef de toenmalige pastoor Binkhorst aan de bisschop van Utrecht: "Van onheugelijke tijden heeft men hier altijd het H. Doopsel toegediend in onze aan de Pastorij gelegen Kapel; wegens dit aloude gebruik en de geschiktheid der plaats, heb ik mij dus dusver daaruit geen bezwaar gemaakt. Bij nader onderzoek vind ik echter dat zoo iets niet mag zonder uitdrukkelijke toestemming van Zijnen Bisschop, wesbehalve ik U, D.H.W. zeer nederig verzoeken om de vergunning dat bij voortduring in deze Kapel, die kerkelijk ingewijd en met een altaar voorzien is, het H. Doopsel alna oude gewoonte moge bediend worden wegens den afstand niet alleen van de kerk, maar omdat er ook in de kerk, die voor de gemeente te klein is en daarom aan alle kanten met zitplaatsen is betimmerd, geen geschikte plaats voor de doopvont kan gevonden worden". Verder vroeg de pastoor toestemming om ook het ziekenbusje in de kapel te mogen bewaren, omdat het nogal bezwaarlijk was om, vooral in de nacht, als er een zieke bediend

moest worden, eerst naar de donkere kerk te moeten. Voor beide kreeg hij enkele dagen later de bisschoppelijke toestemming.

In 1907 overleed Van den Bosch en pastoor Warnink werd als zijn opvolger benoemd. Na een inwerktijd zal deze ongetwijfeld, samen met het kerkbestuur, nieuwe bouwplannen hebben gemaakt. Hij had het grote voordeel dat er reeds een groot kapitaal aanwezig was, zodat de financiën niet zijn grootste zorg hoefden te zijn.

Er schijnen twee plannen bestaan te hebben voor de kerkbouw of kerkverbouwing, een plan A en een plan B.

Na een aanvraag van het kerkbestuur komt er op 29 maart 1910 toestemming van de aartsbisschop van Utrecht Mgr. Van de Wetering: a. om het bestaande kerkgebouw te verbouwen en te vergroten; b. tot het bouwen van een nieuwe pastorie en sacristie; c. tot het bouwen van een noodkerk. En dat alles volgens plan B, voor een totaal bedrag van f.80.000,-. Verder krijgt men toestemming tot het aangaan van een lening van ten hoogstens f.10.000,- en tot het afbreken van enige waardeloze gebouwen vóór de kerk, teneinde de stenen te gebruiken voor grondwerk. Met die waardeloze gebouwen vóór de kerk zal het gedeelte van de kerk bedoeld zijn dat er in de jaren 1810/1813 bij aan is gebouwd en enkele oude woningen.

In september 1910 heeft de aanbesteding plaats gehad, want op 12 september 1910 komt de goedkeuring uit Utrecht voor aanbesteding voor de vermelde sommen. Alleen wees de bisschop er op dat hij de genoemde som van f.60025,- voor de noodkerk wel veel vond en hij vertrouwde er op dat de pastoor bedoelde te schrijven f.6025,-, wat dan ook juist was.

Aan G.Mensink in Denekamp werd de bouw van de noodkerk opgedragen en op 14 december 1910 kreeg hij de eerste termijn van 50 procent uitbetaald. Op 2 februari 1911, 40 procent, toen was de noodkerk waarschijnlijk klaar en op 4 juli kreeg hij de laatste 10 procent met aftrek van f.150,- die hij pas zou krijgen als de noodkerk weer was afgebroken en de vrijgekomen materialen verkocht waren. Of Mensink veel heeft verdiend aan deze noodkerk is twijfelachtig, want twee maal is de boel ingestort. De eerste keer door een storm en later nog eens omdat de katrollen niet deugden.

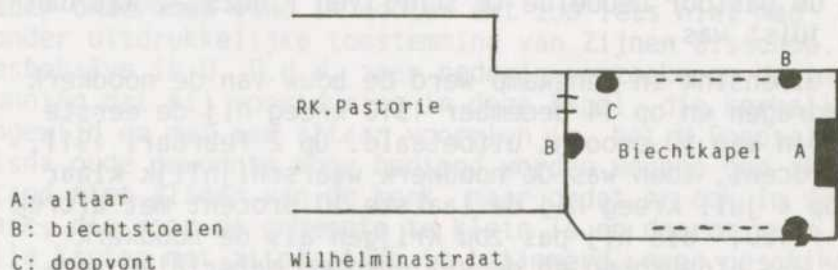
In juli 1910 werd het contract getekend tussen het kerkbestuur en de Deventer architect Wolter te Riele, die verantwoordelijk werd voor de bouw van de nieuwe kerk. Het honorarium voor de architect bedroeg f.4810,-. Verberne, uit het Noord-Hollandse Westerblokker werd voor een bedrag van f.73.690,- de aannemer van de bouw van, kerk, pastorie en sacristie.

In het voorjaar van 1911 zal men zijn begonnen met de bouw van de koepelkerk, want in januari 1911 schrijft de architect aan het kerkbestuur dat hij de opzichter, die hij voor de noodkerk gestuurd had, niet voldoende bekwaam achtte om deze ook voor de eigenlijke kerk te nemen. Voor dat werk stelde hij voor te nemen een zekere Vossman, een bekwaam man. Omdat in maart de bouwperiode aanvangt, zo schreef hij, leek het hem wenselijk de man zo spoedig mogelijk te benoemen, na een nadere kennis-making en salarisregeling, zodat hij midden februari in dienst kon treden. Deze Vossman is later ook inderdaad de opzichter geworden.

De aannemer J.H.Morsinkhof, de meubelmaker J.H.Morsinkhof en B.Markslag machinale houtbewerking, allen in Hengelo, kregen opdracht tot het vervaardigen en leveren van kerkbanken (952 zitplaatsen) voor f.7675,- en van de biechtstoelen voor f.849,-.

H.Asma.

(wordt vervolgd).

Pastorie van St. Nicolaasparochie, na 1912 ziekenhuis, thans zustershuis.

TWENTELAAND

U O Twentelaand, o Twentelaand
Wat heb ik die toch leef
Met diene mooie ekenbeum
Al stoat ze ok mangs scheef.

O Twentelaand, o Twentelaand
Met diene greune buske
En oaweral woar 'k in t roond kiek
Doar bleuit dr bleumkes tuske.

O Twentelaand, mooi Twentelaand
Ik hoal zo völ van die
Mer wat is t jammer toch
Dat dee oale tied no geet veurbie.

Mien Twentelaand, mien Twentelaand
Wat hebt ze die toch andoan
Woar eerst de boerderiejn stunn
Mot no moderne huuze stoan.

O Twentelaand, mooi Twentelaand
Doe was altied zo riek
Met al dien mooie natuurschoon
Mer no wos alles kwiet.

Verkeerswege möt tr komm'n
Dat zegt geleerde leu
En doarum mot de buske vot
Ik vind veur die zo sneu.

O Twentelaand, leef Twentelaand
As ik van hier mot goan
Dan wil ik rösten in diene ear
Want veur mie blifs ait bestoan.

E.E.

Elfstal Dos'19 1930/1931
staand vierde van links Zengerink.

BETS ZENGERINK VERTELT

(II)

Uit de periode 1914/1918 kan ik me nog verschillende dingen herinneren.

Zo weet ik nog dat Concordia in beslag is genomen door militairen, de grenswacht zat er in. De soldaten lagen gewoon op planken met wat stro er op, een molton deken erover en klaar was het bed.

Bij Visbörger, nu Schaafstra, had je toen een houtopslagplaats. Hier hadden de soldaten hun keuken. Wij jongens stonden daar geregeld te kijken of er nog het een of ander afviel. Echt gebrek hadden we niet in die jaren, maar het was beslist ook geen weelde. We kregen eenheidsworst en Argentijns spek. Als men dat spek ergens aan het bakken was, dan was dat op wel honderd meter afstand te ruiken, net of er vismeel in zat.

En dan de tijd van de capitulatie, dat was in november 1918. Er kwamen hier toen enorme aantallen krijgsgevangenen. Bij de Heemaf in Hengelo bouwde men er speciaal barakken voor. Belgen, Fransen, Engelsen en Russen kwamen er. Maar de Russen wilde men hier liever niet hebben. België, Frankrijk en Engeland betaalden de onkosten wel maar in Rusland was de revolutie uitgebroken en zodoende kwam er uit die richting geen vergoeding voor de gemaakte onkosten. De Russen werden dus naar Duitsland teruggestuurd.

Ik was in die tijd veertien jaar oud en op een dag was ik met enkele andere jongens uit de buurt van de grensweg, toen we een man of vijf in de buurt van de grens zagen lopen. Wij er naar toe. We zagen onmiddellijk dat het vluchtelingen waren en vroegen hen "Sie Ruskie"? De kerels schrokken zich half dood en zullen wel hebben gedacht: als zulke jongens al kunnen zien wie en wat we zijn, dan zullen de ouderen zeker zien dat we Russische vluchtelingen zijn. Het waren Russische krijgsgevangenen uit de Duitse kampen. In Duitsland liet men ze maar lopen, want dan waren ze weer van wat meeëters af. De Duitsers hadden immers zelf ook niet voldoende te eten. In 1918 kwamen bij ons de militairen ook weer naar huis.

Ze brachten verschillende dingen mee die hier nog niet of minder bekend waren zoals het voetballen. In 1918/19 had je in Denekamp ineens drie voetbalclubjes, Geel Zwart aan de grens, Dos in het dorp en dan had je nog D.V.C., welke club het veld had aan de Priorweg. Het café van Pierik Hans deed dienst als kleedlokaal. Dos is in 1919 opgericht door kapelaan Beyer Bernard Hermelink, een onderwijzer, werd de eerste voorzitter. Dos was toen nog zo'n patronaatsclubje. Je moet je van dat voetballen van toen niet zoveel voorstellen. We voetbalden met een zwembroek aan. Die waren in die tijd nog wat langer dan nu. De voetbalbroeken kwamen tot aan de knieën, de zwembroeken ook. Dus waren zwembroeken ook geschikt om in te voetballen.

Ik heb eerst bij Geel-Zwart gevoetbald, we speelden tegenover waar nu bakker Bernink woont, aan de Johanninksweg. De goalpalen kwamen uit een dennenbos bij Smoes in Breklenkamp, waar ik in 1919 werkte, toen ik in de werkverschaffing zat. Na het werk namen we de palen mee op de fiets. Om de beurt namen we een paal op de nek en zo ging het langs de Bergvennen en de Rammelbeekweg op Dierselhuis aan. Mijn broer had al eerder in Hengelo bij Tubantia gevoetbald, al voor de oorlog van 1914/1918. Die wist zodoende wat meer af van voetballen.

We hadden de goals vijf meter breed gemaakt. Dat is veel te klein, wist hij. Ze moesten zeven meter en nog wat zijn. Jan Post, die onze keeper was zei toen: "dan kōj dr ja gin bal mear oetholn". We hebben nog een oude foto waar deze, door de timmerman "Dierselhoes Jens" gemaakte doelen, op staan. Het is duidelijk te zien dat er later ruim twee meter bij is aangezet. In 1920 ben ik naar Dos gegaan. Toen ik eens mocht invallen leende ik een paar soldatenkistjes van mijn broer, die soldaat was geweest. De kranten uit de hele buurt had ik nodig om de schoenen nog enigszins passend te maken. Wie in die dagen de bal hoog kon schoppen, was een goede voetballer.

Dos speelde in die tijd in de zandkuil. Die was toen nog niet afgegraven. De bal lag geregeld in de bramenstruiken en als het droog was, ontstonden er zulke stofwolken, dat je elkaar bijna niet meer zag. Dos heeft op diverse plaatsen gevoetbald, behalve in de zandkuil, ook nog in Berghum op de hei, bij Oude Griep aan de Ootmarsumsestraat en bovendien aan de grens.

Pas later kwamen we op de Bögelscamp terecht, dat eigendom was van de heer Laan van Singraven. Daar wilden we eigenlijk al veel langer voetballen. Op een zekere dag zijn we met een stel naar mijnheer Laan gegaan, nadat we vooraf hadden gevraagd of we mochten komen. We belden aan en Harmsen, die toen huisknecht was, deed de deur open. We mochten niet allemaal naar binnen, alleen Bernard Hermelink en ik gingen, de rest, waaronder Frans Kuipers, bleef buiten wachten. Harmsen liet ons in de bibliotheek en we kwamen diep onder de indruk van die muren vol boeken en de mooie haard. Laan vroeg ons hoeveel huur we wilden betalen voor een voetbalveld. We kregen het niet voor niets, want hij had minder prettige ervaringen gehad met andere Denekampse verenigingen. Zouden we zeggen van honderd gulden, dan moesten we bang zijn dat het dat ook zou gaan kosten. Bodden we te weinig, dan bestond de kans, dat we het veld niet zouden krijgen. Uiteindelijk bodden we vijftig gulden per jaar. Hadden we vijftientig gezegd dan was het ook in orde geweest, maar dat wisten we toen nog niet. We moesten de zondagmorgen erna in het huis Bögelscamp komen, waar de veldwachter Van der Kamp woonde. Je kon daar toen komen via een weg door het bos, die bij hotel Kampbeek op de Oldenzaalsestraat kwam. Van Langen, de rentmeester van Singraven, liet ons toen een kamp zien, die zo oneffen was dat, als je er twee goals op zou zetten, de beide keepers elkaar niet of nauwelijks zouden kunnen zien, zo'n bult zat er in. Nou, dat vonden we niet wat en de heer Laan, die er ook bij was zei: "Ik heb er niet veel verstand van, maar ik geloof ook niet dat dit wat is". "Wat willen jullie dan"? vroeg Van Langen. Dat wisten we precies. Daar, voor de havezathe Bögelscamp, lag een wei die we wel geschikt vonden voor ons doel. Maar in dat huis woonde Van der Kamp en die wilde dat lawaai en gedoe niet vlak bij zijn huis hebben. Van tevoren had hij al overlegd met Van Langen om ons daar weg te houden, maar dat is dus niet gelukt. Laan ging binnendoor van de eerste aangewezen kamp naar de bewuste wei en wist precies waar we wilden voetballen. Toen was het ook direct voor elkaar. Het terrein moest nog omraasd worden, want Laan of Van Langen wilden hun koeien er zomers in laten lopen. Dat vonden we best. Verder liep er nog een afwateringsslootje door het stuk grasland, wat we moesten draineren.

Afscheid gemeentesecretaris J. Andringa in 1950,
zittend links wethouder Zengerink.

Gevraagd werd of wij dat wilden doen. Hoewel we nauwelijks wisten wat draineren inhield, zegden we dit toe. Toen mijnheer Laan weg was zei Van Langen: "Gooi mer wat boeske in den sloot en dan zaand der oawer hen, dan ist ok wa good".

Zo is de voetbalclub Dos'19 op de Bögelscamp terecht gekomen.

In 1931 is Dos naar het veld gegaan, waar nu Sportclub Denekamp voetbalt. Het eerste lag meer richting Oldenzaal; daarop staan nu bomen. Het eerste veld was erg klein, alleen Dos zelf kon er goed voetballen, want de bezoeken-de clubs verloren hier allemaal. Het tweede veld, dat nog in orde is gemaakt door de mannen van de werkverschaffing, kregen we zonder veel moeilijkheden en het heeft ons ook geen kapitalen gekost.

Al met al heeft Dos geen slechte ervaringen gehad met mijnheer Laan van Singraven. De huur van het hoofdveld lag jarenlang zo rond de honderd gulden per jaar. In 1942 werd Dos het voetballen verboden. Pas weer in 1945 is er voor het eerst weer gevoetbald en wel tegen Engelse militairen. We gingen met de pet rond voor een nieuwe schutting rond het veld. Vóór de oorlog hadden we een houten schutting om het terrein, welke de Duitsers gesloopt hadden; met het hout ervan hadden ze een munitie-opslagplaats gebouwd bij de Elza-hoeve aan de Oldenzaalsestraat. Ook bouwden ze er schuilhutten van bij de Dinkel, eveneens aan de Oldenzaalsestraat.

Pastoor Knuif heeft ons nog geholpen om een nieuwe omheining rond het terrein te krijgen. We kregen namelijk de betonpalen van het hekwerk, dat rond de pastorietuin aan de v.d.Heijdenstraat stond.

Ik ben nu meer dan 65 jaar lid van Dos'19, waarvan ik 28 jaar voorzitter ben geweest.

Als raadslid heb ik twee burgemeesters meegemaakt en wel Van der Heijden en baron Van der Heijden van Doornenburg. Direct na de oorlog werd ik in de noodraad gekozen. We kwamen toen met 39 mensen bij elkaar. Iemand had die mensen uitgezocht. Wie, weet ik niet. Die 39 mensen kozen dertien gemeenteraadsleden, waarvan ik er één was. Enkele anderen waren Herman Dingeldein, Gerard Meenhuis, Remerink, Wynia en Rademaker. Negen maanden was de noodraad in functie. Op 6 september 1946 werd de normaal gekozen raad geïnstalleerd.

Met de burgemeesters heb ik niet zoveel bijzonders meegemaakt. Ik kon goed met beiden opschieten. Van der Heijden heb ik ongeveer twee jaar meegemaakt. In 1951 werd hij in Rijswijk benoemd, waarna Van der Heijden van Doornenburg is gekomen. De eerste was meer ambtenaar en de tweede was gemoedelijker en vond het nog wel gauw goed. Toch heeft de laatste wel veel voor Denekamp gedaan.

Hij kon dat ook mede doordat hij zeer goed met de commissaris van de Koningin in Overijssel kon opschieten. Ze zaten samen in een bridgeclub en kwamen éénmaal per week bij elkaar om te bridgen. Zodoende kon de burgemeester in Zwolle nog wel het een en ander voor elkaar krijgen.

Van der Heijden van Doornenburg was een goed jager. Uit een koppel patrijzen schoot hij er zo drie of vier neer en als er wild moest worden afgeschoten, bijv. in het Lutterzand, dan vroeg men Van der Heijden van Doornenburg en die schoot zelden mis.

In 1971 is deze burgemeester met pensioen vertrokken naar Vorden. Na twee jaar is hij daar al overleden."

Bets Zengerink vertelde nog heel wat meer, maar in 't Onderschoer moeten we met dit verhaal over o.a. voetballen, gemeenteraden en burgemeesters aan dit gesprek een eind maken.

H. Asma.

Als de winter vlucht
voor de lentelucht
en de zon het nieuwe leven wekt
als een bloesemkroon
met haar tederschoon
in de hof de naakte twijgen dekt
dan zingt al wat leeft verblijd
wees gegroet, o schone lentetijd.

WIJKVERPLEEGSTER OP HET PLATTELAND

(XI)

Achter in het veld op een oude boerderij was een bejaarde man, een vrijgezel, gestorven. Zoals dat in die tijd gebruikelijk was, kwamen alle noabers, oude en ook de jongelui, op de deel om daar te bidden met elkaar, allemaal op hun knieën voor de banken, die daar waren geplaatst.

Mijn zuster en ik moesten de overledene de tweede dag na het overlijden in de kist leggen. Kisten, noemden ze het. Gebruikelijk was het in die tussentijd dat de overledene werd klaargemaakt.

Op de deel werd gebeden voor de overledene: drie rozenkransen en een litanie. De jongelui hoorde ik wel eens zachtjes giechelen als er een kat de ladder opstoot naar "de hiel". Ook als de koe iets liet vallen, was het soms stiekum lachen.

Die morgen hadden wij onze wekker een kwartier achter. Toen we dat in de gaten kregen gingen we met spoed naar de boerderij, met een tas met allerlei spullen die wij nodig hadden. Overhaast kwamen we bij de boerderij aan, zo van het buitenlicht op die donkere deel, waar we de bank niet zagen staan, want er brandde slechts een kaars. In volle vaart gingen we over de vloer en lagen we languit op de deel. De noabers keken raar op.

Het wachten was namelijk op ons geweest. Daar vlogen doodskleed, schaar, groen en de bloemen de vloer over. De jongens hoorde ik zachtjes lachen. De anderen zagen er natuurlijk even een onderbreking in. Dat bidden duurde ook veel te lang, één rozenkrans kort en krachtig was beter geweest.

Nadat we vlug overeind waren gekrabbeld, gingen we de kamer in, waar de oude man op bed lag.

Ik voelde dat de lui op de deel dachten: daar gaan ze, de gevallen vrouwen. In de slaapkamer moesten we ons wel ingetogen houden, wat ons trouwens wel enige moeite kostte. We hebben de overledene netjes opgebaard. Van de spullen was niets beschadigd of vuil geworden.

Zoiets was mij in mijn verpleegsterstijd dan ook nog nooit overkomen. Maar ik liep al heel lang rond met die gedachte van dat lange bidden op zo'n deel, waar niet veel van naar boven ging.

Nog diezelfde avond ging ik naar pastoor Dames en heb hem verteld dat in dat bidden eens verandering moest komen. Drie rozenkransen en ook nog een litanie was teveel, waarvan bovendien vaak niets terecht kwam. Een rozenkrans en een litanie moest toch voldoende zijn. De pastoor was er direct voor, ook voor het bidden in de kerk.

Hij belde dadelijk alle pastoors in de hele omgeving; allen waren ervoor.

Nu, vijftig jaar later, wordt er nog steeds in de kerk voor overledenen gebeden. Ik hop dat dit staand hoald.

E.Bos-Hermelink.

(wordt vervolgd).

De laatste wagen

De eerste wagen
is de langste wagen
de zwartste wagen
de beroerdste wagen
de omfloerste wagen
de kilste wagen
ook...
de meest vrije wagen
de ik-zie-je-later-wel-weer wagen.

De Docter.
God is de Medecyn, Voor doodlik hels fengn.

Is't Leeven machteloos en kranck
Men neemt een viese of bitre Dranck,
Oft Lichaam weeder mocht geneesen :
Waarom dan voor een korten tijdt,
Niet aangevaard wat bitterheid,
Om eenwiglyck gezond te weesen.

BIJ DE HAND

Stichting Heemkunde Denekamp

't HEEMHOES

Kerkplein 4, 7591 DD Denekamp;
tel. (05413) 4656.

't Heemhoes is het informatie-centrum voor heemkunde, waar de stichting huisvesting heeft en van waaruit de verschillende activiteiten worden ontwikkeld. Naast bibliotheek/archief, ruimte zijn hier ook werk- en vergaderruimten.

Geopend ma/vr 8.30-12.30 uur en van 13.30-17.00 uur.

Beheerder: J.A.den Ouden, tel. privé (05413) 2800.

Bibliotheek: geopend wo 18.30-21.30 uur; bibliothecaresse: mevr. Th.Asma- ten Broeke; tel. privé (05413) 2434.

BESTUUR

J.H.Borgman, voorzitter;
H.Boink, secretaris; mw. M.M.A. Ribbert, penningmeester; H.J. Asma; C.C.M.Hamers; W.A.J. Nijhuis; J.A.den Ouden; G.J. Tijscholte en S.Wynia.

SECRETARIAAT

Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel. (05413) 2261.

AANMELDEN DONATEURS

Aanmelden van donateurs kan bij 't Heemhoes of secretariaat. De kosten zijn per jaar minimaal f.15,-. Hogere bijdragen zijn van harte welkom.

BANK/GIRO

ABN-bank te Denekamp; rekeningnummer: 59.57.16.547; gironummer bank: 801424.
Postgironummer: 5565614.

werkgroepen

WERKGROEP GESCHIEDENIS

H.J.Asma, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413) 2434.

WERKGROEP BEHEER EN ORGANISATIE

J.A.den Ouden, Clematisstraat 26, 7591 XH Denekamp; tel. (05413) 2800.

WERKGROEP BIBLIOTHEEK

mevr. TH.Asma-ten Broeke, Willem Wegewartstraat 1, 7591 TZ Denekamp; tel. (05413) 2434.

WERKGROEP GENEALOGIE

G.J.Tijscholte, Damweg 16, Tilligte; tel. (05412) 1447.

WERKGROEP MANUSCRIPTEN

S.Wynia, Oranjestraat 20, Denekamp; tel. (05413) 1986.

WERKGROEP FLORA EN FAUNA

W.A.J.Nijhuis, Kasteellaan 4, Denekamp; tel. (05413) 1453.

WERKGROEP EXPOSITIES

H.Boink, Diepengoor 16, 7591 BW Denekamp; tel. (05413) 2261.

WERKGROEP DIALECT EN FOLKLORE

J.A.den Ouden, Clematisstraat 26, 7591 XH Denekamp; tel. (05413) 2800.

Stichting Heemkunde Denekamp

Op 20 juni 1975 werd in Denekamp door een aantal geïnteresseerden in de plaatselijke geschiedenis en de natuur een werkgroep heemkunde opgericht. In een aantal jaren groeide de werkgroep uit tot de in juli 1982 opgerichte Stichting Heemkunde Denekamp, welke tot haar werkterrein rekent het gehele gebied van de gemeente Denekamp.

De Stichting stelt zich als doel het bestuderen van de geschiedenis en de natuur van de dorpen en de buurtschappen en zorg voor het behoud van monumenten en de natuur, een en ander voor zover betrekking hebbend op het grondgebied der gemeente Denekamp.

Heemkunde wil zeggen, de kennis van het eigen heem, de eigen omgeving, de streek waarin men woont. Dit in de ruimste zin van het woord. Voorts kennis van de zeden en gebruiken en van de opvattingen en overleveringen van de bevolking in verband met de aard van het land.

Door studie en onderzoek wordt getracht het verleden te analyseren en daarover zonodig te publiceren. Waarmee beoogd wordt waardering te wekken voor wat hier door de natuur en vroegere cultuur tot stand is gekomen. Tevens komt hiermee een stuk verleden tot leven, waarmee het heden mede gestalte kan worden gegeven. Het aangeven van de toekomstige ontwikkeling wordt immers mede bepaald door de wetenschap, dat kennis van het verleden niet kan worden gemist, want in het verleden en het heden ligt de toekomst besloten.

Ter ondersteuning van dit streven is de medewerking van velen nodig. Daarom ook heeft de Stichting een aantal werkgroepen, welke zich op verschillende terreinen bezighouden. Voorts is er het driemaandelijks contactorgaan 't Onderschoer, dat gratis wordt toegezonden aan de donateurs.

Daarnaast worden twee keer per jaar bijeenkomsten gehouden voor de donateurs. U hebt dan ook de gelegenheid mee te denken en mee te praten over belangrijke zaken die de Stichting aangaan. Er worden ook excursies georganiseerd. Tenslotte beschikt de Stichting over een fijne huisvesting, waarin de bibliotheek is ondergebracht en waarin ook de bijeenkomsten en vergaderingen plaatsvinden. Boeken kunnen door de donateurs kosteloos worden geleend. Een catalogus is beschikbaar en kan worden toegezonden.

Ook bestaat de mogelijkheid tot actieve deelname aan de werkgroepen. De adressen staan hiernaast. Op verzoek wordt graag nadere informatie verstrekt.

